

LAUKAAN VANKILAN VANKIEN KOKEMUKSIA VALVOTUSTA KOEVAPAUESTA

*”Tein hölmösti, nyt maksan rangaistukseni yhteis-
kunnalle, niin hoidetaan se nyt ihan sääntökirjojen
mukaisesti”*

Sanna Salopaju
Minna Viitala

Opinnäytetyö
Lokakuu 2011

Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala

Tekijä(t) SALOPAJU, Sanna VIITALA, Minna	Julkaisun laji Opinnäytetyö	Päivämäärä 03.10.2011
	Sivumäärä 93	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus () saakka	Verkkojulkaisulupa myönnetty (X)
Työn nimi LAUKAAN VANKILAN VANKIEN KOKEMUKSIA VALVOUSTA KOEVAPAUSTESTA		
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) PEURA, Anne TAPANINEN, Eero		
Toimeksiantaja(t) Laukaan vankila		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyön tavoite oli selvittää Laukaan vankilan vankien kokemuksia valvotusta koevapaudesta. Halusimme tehdä kyseisestä aiheesta tutkimuksen, koska valvottu koevapaus on melko uusi seuraamusjärjestelmä Suomessa eikä siitä ole vielä kovinkaan paljoa tutkittua tietoa saatavilla. Tutkimusongelmamme olivat; tiedotetaanko vangeille tarpeeksi valvotun koevapauden mahdollisuudesta, mikä on valvotun koevapauden merkitys vangeille ja miten valvottua koevapautta tulisi kehittää vangin näkökulmasta.</p> <p>Tutkimuksemme on kvalitatiivinen. Tutkimusaineiston keräsimme puolistrukturoidulla teemahaastattelulla. Aineiston analysoimme laadullisen sisällönanalyysin avulla. Haastattelut suoritimme haastateltavien valitsemissa paikoissa elokuussa 2011. Nauhoitimme haastattelut, jonka jälkeen teimme tarkan litteroinnin.</p> <p>Haastateltavamme olivat koevapauden loppuvaiheessa olevia, sekä hiljattain koevapaudesta vapautuneita. Kaikki viisi haastateltavaamme olivat miehiä, iältään 20–60-vuotiaita. Tuomioiden pituudet olivat 16 kk-4,5 vuotta ja koevapauden kesto 1,5 kk-4,5 kk. Laukaan vankilasta on valvottuun koevapauteen päästetty vuonna 2010 16 vankia. Koevapauden onnistumisprosentti oli vuonna 2010 88 % ja koevapauden keskimääräinen kesto oli 111 päivää.</p> <p>Haastateltavat kokivat valvotun koevapauden pääsääntöisesti hyvänä järjestelmänä, johon heillä oli myös mahdollista vaikuttaa ja tulla kuulluksi. Valvotun koevapauden mahdollisuutta toivottiin enemmän tiedotettavan ja tehtävän tutummaksi vangeille jo vankeusrangaistuksen alkuvaiheesta lähtien. Haastateltavilta nousi esiin myös toive siitä, ettei erilaisia tukitoimia lopetettaisi heti valvotun koevapauden päätyttyä vaan tukea jatkettaisiin vapaudessa tarpeen mukaan. Haastateltavilta tuli myös joitakin kehittämisehdotuksia valvotun koevapauden eri vaiheisiin, jotta koevapaus saataisiin vangin näkökulmasta toimivammaksi järjestelmäksi.</p>		
Avainsanat (asiasanat) valvottu koevapaus, vanki, vapautuminen, Laukaan vankila, sosiaalinen kuntoutus		
Muut tiedot		

Author(s) SALOPAJU, Sanna VIITALA, Minna	Type of publication Bachelor's Thesis	Date 03102011
	Pages 93	Language Finnish
	Confidential () Until	Permission for web publication (X)
Title LAUKAA PRISON INMATES' EXPERIENCES OF SUPERVISED PAROLE		
Degree Programme Social Studies		
Tutor(s) PEURA, Anne TAPANINEN, Eero		
Assigned by Laukaa Prison		
<p>Abstract</p> <p>The objective of the thesis was to examine the experiences of Laukaa Prison inmates of supervised parole. We wanted to have this topic in our study because supervised parole is a fairly new sanction system in Finland and there is little research-based information about it. The research questions included: Do prisoners have sufficient knowledge of the possibility for supervised parole? What is the significance of supervised parole to the prisoners? and How should supervised parole be developed from the perspective of a prisoner?</p> <p>The study was qualitative, and the data was collected with half structured thematic interviews. The data was analyzed by using qualitative content analysis. The interviews were carried out in the places which were chosen by the prisoners in August 2011. The interviews were recorded and carefully transcribed afterwards.</p> <p>The interviewed prisoners were at the final phase of supervised parole, and some of them had recently finished it. All of the five interviewees were males aged between 20 and 60. Their sentence durations varied from 16 months to 4.5 years, and the duration of their supervised parole ranged from 1.5 months to 4.5 months. In 2010 16 prisoners were released for supervised parole from Laukaa Prison. The success percentage for supervised parole was 88, and the average length for a supervised parole period was 111 days in 2010.</p> <p>The respondents mainly saw supervised parole as a good sanction system because they had the opportunity to influence on it and be heard. They hoped that prisoners would be more informed about the possibility for a supervised parole in the early stages of their prison sentence. They also hoped that different support actions would not be stopped immediately at the end of a supervised parole period, but that they should be continued after discharge as well as when there was a need for it. The interviewees also gave a few suggestions of how to improve supervised parole's different stages in order to make it a more appealing and working sanction system from the perspective of a prisoner.</p>		
Keywords Supervised parole, prisoner, prison release, Laukaa prison, social rehabilitation		
Miscellaneous		

1	JOHDANTO.....	3
2	KRIMINAALIPOLITIIKKA JA VANKEUSLAIN UUDISTUKSET.....	4
3	SOSIAALISEN KUNTOUTUKSEN NÄKÖKULMA	7
3.1	Kuntoutusohjelmien lähtökohdat.....	10
3.2	Laukaan vankila ja kuntoutustoimet.....	10
4	VALVOTUN KOEVAPAUDEN NYKYTILA.....	14
4.1	Valvotun koevapauden juuret ulkomailla	14
4.2	Valvotun koevapauden tilanne Suomessa.....	16
5	RANGAISTUSAJAN SUUNNITELMASTA VALVOTTUUN KOEVAPAUTEEN	18
5.1	Rangaistusajan suunnitelman laatiminen ja tavoitteet	18
5.1.1	Riski- ja tarvearvio.....	21
5.2	Valvotun koevapauden kriteerit ja lähtökohdat	21
5.3	Valvotun koevapauden valmistelu.....	24
5.4	Valvottu koevapaus käytännössä	26
5.4.1	Valvonta.....	27
5.4.2	Yhteydenpito	27
5.4.3	Liikkumis- ja tapaamisrajoitukset	28
5.4.4	Asuminen.....	28
5.4.5	Toimintavelvoite	29
5.4.6	Ehtojen rikkominen.....	29
6	TUTKIMUSPROSESSI.....	30
6.1	Tutkimusongelmat.....	30
6.2	Tutkimusmenetelmänä laadullinen tutkimus	30
6.3	Teemahaastattelu	31
6.4	Haastattelujen toteuttaminen.....	34
6.5	Aineiston keruu ja sisällönanalyysi.....	36

	2
7 TUTKIMUSTULOKSET	38
7.1 Aineiston analyysi.....	38
7.1.1 Valvotun koevapauden suunnittelu ja valmistelu	39
7.1.2 Koevapaus	45
7.1.3 Koevapaudesta vapautuminen.....	50
7.2 Johtopäätökset.....	56
7.2.1 Valvotun koevapauden suunnittelu ja valmistelu	57
7.2.2 Valvottu koevapaus	58
7.2.3 Valvotusta koevapaudesta vapautuminen	61
7.2.4 Yhteenveto tutkimuskysymyksiin saatuihin vastauksiin.....	63
8 POHDINTA	65
8.1 Tutkimuksen eettisyys.....	66
8.2 Tutkimuksen luotettavuus	68
8.3 Jatkotutkimus ehdotus valvottuun koevapauteen.....	76
9 LÄHTEET.....	77
LIITTEET.....	84
Liite 1.....	84
Liite 2.....	87
Liite 3.....	89
Liite 4.....	92

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää Laukaan vankilan vankien kokemuksia valvotusta koevapaudesta ja sen toimivuudesta käytännössä. Lisäksi tarkoituksenamme on saada tutkimuksen myötä kehittämissuhteita valvotun koevapauden alkuvalmisteluista koevapauden loppuun saakka.

Valvottu koevapaus tuli voimaan uuden vankeuslain myötä 1.10.2006 ja sen tarkoituksena on auttaa vankia kiinnittymään asteittain takaisin yhteiskuntaan. Vangilla on mahdollisuus vapautua valvotusti enintään kuusi kuukautta ennen ehdonalaista vapautta pääsemistä, joka siis mahdollistaa valvottuun koevapauteen pääsemisen. Valvottuun koevapauteen pääseminen edellyttää vangilta soveltuvuutta, jossa arvioidaan mm. vangin sitoutumista päihteettömyyteen ja suostumusta tekniseen sekä muuhun valvontaan.

Valvottu koevapaus on melko uusi käytäntö, joten tutkimustuloksia aiheesta ei ole vielä kovinkaan paljon saatavilla. Valvotun koevapauden järjestämisessä on ollut alueellisia eroja ja onkin hyvä saada vankien kokemuksia nimenomaan vankiloittain valvotun koevapauden järjestämisestä koskevista ongelmista, mutta samalla myös onnistumisista.

Opinnäytetyön tavoitteena on saada entisten ja nykyisten vankien kokemuksia kuuluviin valvotun koevapauden prosessista ja tätä kautta viestittää kokemuksia Laukaan vankilalle, rikosseuraamuslaitokselle sekä muille instituutioille, jotka valvottua koevapautta kehittävät ja suunnittelevat. Valvottua koevapautta pyritään lisäämään mm. siksi, että sillä saadaan laitospaikkoja vähenemään vankiloissa sekä turvaamaan vankien turvallinen palaaminen yhteiskuntaan.

Opinnäytetyömme taustalla on Laukaan vankilan tarve saada tietoa vankien kokemuksista valvotusta koevapaudesta sekä oma kiinnostuksemme rikosseuraamuslaitosta ja sen toimintaa kohtaan. Ammattikorkeakoulun opinnoissa olemme hyödyntäneet kaikki teoriaopinnot rikosseuraamusalaan liittyen sekä harjoittelut on ollut mahdollista suunnata rikosseuraamusalan tehtäviin. Opinnäytetyöllämme lähdemme nyt syventämään jo koulutuksesta saatua tietoa. Sosiaalialan koulutusohjelman sosiokulttuurinen suuntautumisvaihtoehto antaa hyvät valmiudet toimia rikosseuraamusalan eri tehtävissä. Opinnäytetyön ohjaajina toimivat Laukaan vankilan sosiaalityöntekijä Anne Peura sekä Jyväskylän ammattikorkeakoulun lehtori Eero Tapaninen.

2 KRIMINAALIPOLITIikka JA VANKEUSLAIN UUDISTUKSET

”Yhteiskunnan toiminnan aluetta, jolla pyritään vaikuttamaan rikollisuuteen ja sen tuottamiin haittoihin, kutsutaan kriminaalipolitiikaksi (vrt. sosiaali-, asunto- tai päihdepolitiikka.) On hyöä kuitenkin muistaa, että muutkin yhteiskunnallisen vaikuttamisen alueet vaikuttavat kiistatta rikollisuuteen.” (Laine 2007, 191.)

Lappi-Seppälä kertoo, että 10–15 vuoden aikana kriminaalipolitiikassa on tapahtunut paljon muutoksia. 2000-luvun vaihteessa muutamana vuonna rikollisten määrä vankilassa kasvoi alle 3000:sta 4000:n, johtuen mm. huumausainerikollisuuden kasvusta sekä ulkomaalaisten kasvaneesta vankiluvusta. Myös päiväsakkojärjestelmän uudistuksen myötä yhä useampi joutui suorittamaan sakon muuntotuomion vankilassa. Kriminaalipolitiikan kiristyminen

rangaistusten osalta on näkynyt myös vankimäärissä. Kun kriminaalipolitiikka on kiristynyt, sosiaaliturva on heikentynyt ja hyvinvointierot kasvaneet. Vuonna 2005 vankiluku Suomessa lähti laskuun, joka johtui mm. sakon muuntorangaistuksen käytön vähentämisestä, sekä vankeuslainuudistuksesta ja valvotusta koevapaudesta. (Kostiainen 2011.)

Vankeinhoidon kokonaisuudistus eli vankeuspaketti astui voimaan 1.10.2006. Vankeuspaketti on lähes 400 pykälää käsittävä uudistus, joka sisältää mm. vankeus- ja tutkintavankeuslain, sekä säännökset koskien vankeutta ja ehdonalaista vapautta. Vankeinhoidon kokonaisuudistuksen myötä muutettiin rikoslainsäännöksiä, jonka tarkoitus on vangin valmiuksien parantaminen koskien rikoksetonta elämää. Tähän pyritään tavoitteellisemmalla työskentelyllä, johon myös oleellisena osana kuuluu jokaiselle vangille tehtävä rangaistusajan suunnitelma (ks. kohta Rangaistusajan suunnitelman laatiminen ja tavoitteet, luku 6.1). Kokonaisuudistuksen yksi tärkeä muutos on hallinnollisten tehtävien ja päätösvallan jakaminen aluevankiloille. Myös terveydenhuoltoa uudistettiin eli vankeinhoitolaitoksen terveydenhuollon itsenäinen yksikkö aloitti toimintansa 1.10.2006. Näin hallintoa kevennetään ja työntekijöitä saadaan enemmän työskentelyyn itse vankien kanssa, joka on vankeuspaketin tärkeä tavoite. Valvottu koevapaus on vankeuspaketin uutuus, jossa vanki voi tuen ja kontrollin avulla siirtyä ennen vapautumista elämään siviilissä ja sijoittumaan yhteiskuntaan. (Rikosseuraamusalan vuosikertomus 2006a, 7-12.) Vankeuspaketin myötä on vankeinhoitolaitokselle noussut esiin kaksi tärkeää tehtävää, jotka ovat henkilökunnan, yhteiskunnan ja vangin turvallisuudesta huolehtiminen sekä vangin kanssa tehtävän työskentelyn tärkeys, liittyen rikoksettoman elämäntavan valmiuksien lisäämiseen (Mohell & Pajuoja 2006, 361).

Yhteiskunta muuttuu ja tätä myöten myös yhteiskunnan tapa tarkastella rikollisuutta. Sosiaalinen kontrolli painottuu lähiyhteisöjen tilalta nykypäivänä yhteiskunnan hallinnolle, mm. lainsäädännön kautta. Eri tekojen kriminalisointi aiheuttaa myös rikollisuuden monipuolisuuden kasvun. Myös rankaisun tehtävä ja pyrkimys ovat vuosien saatossa muuttuneet entistä enemmän rangaistuksen painopisteestä rikoksen tekijän vaikuttamiseen ja kuntouttamiseen. (Laine 2007, 48–49, 264.)

Laine (2007, 191–195) kertoo neljästä kriminaalipolitiikan keinosta, jolla rikollisuutta voidaan pyrkiä ehkäisemään. Yhteiskuntapolitiikan keinojen myötä pyrittäisiin vaikuttamaan ihmisiä rikollisuuteen työntäviin painetekijöihin, kuten päihteidenkäyttöön ja syrjäytymiseen. Toisena keinona Laine kertoo rangaistukset, kriminalisoinnin ja rangaistusten ankaruuden. Kriminaalipolitiikassa Laine (2007, 195) kertoo Lappi-Seppälää (1994) mukaillen, kolmantena keinona olevan kiinnijäämisriskin- ja rangaistuksen todennäköisyyden vaikutuksen. Vaikuttaako rikosten ennaltaehkäisyyn kiinnijäämisen todennäköisyys? Neljäntenä kriminaalipolitiikan keinona Laine (2007, 196) näkee rikosten ennaltaehkäisyyn eli rikostenteko tilaisuuksien vähentämisen. Lappi-Seppälä toteaa rikosentorjunnassa olevan kyse esimerkiksi sosiaalipolitiikan toimista, jopa enemmän kuin rikoslainkäytön ja rikosoikeuspolitiikan toimista (Kostiainen 2011).

Rikosseuraamusalalla ollaan menossa kohti avoimempaa täytöntöönpanoa, josta hyvänä esimerkkinä on juuri valvotun koevapauden käytäntö. Avoimemat täytöntöönpanot tuovat mukanaan mittavia säästöjä ja toisaalta reippaita laitospaikkojen vähenemisiä (Valvontarangaistus tulee – oletko valmis 2011). Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen vuosikatsauksesta "Rikollisuustilanne 2009" käy ilmi, että vuonna 2010 rikoskontrollijärjestelmän kus-

tannukset ovat kokonaisuudessaan tuottaneet noin 1,5 miljardin euron vajeen valtion kassaan. Yhdestä vankilavuodesta kertyy 62 000 euron lasku eli noin 170 euroa päivältä. Ehdonalaisesti vapautetun valvonta maksaa päivältä 9 euroa ja ehdollisen vankeuden valvonta puolestaan 6 euroa päivältä. (Rikollisuustilanne 2009.) Selkeästi on huomattavissa se, että mitä kontrolloidumpi vankipäivä on, sitä kalliimpi on sen hinta. Suomea on myös maailmalla kehitetty määrätietoisesta vankiluvun pienentämisestä. Suomen rikosoikeus on inhimillistä, tehokasta ja yksinkertaista (Commission On English Prisons Today 2009, 26–27).

3 SOSIAALISEN KUNTOUTUKSEN NÄKÖKULMA

Sosiaalinen kuntoutus on yksi tärkeä kohde sosiaalialalla ja koskee eri asiakaskuntia, niin vankilassa kuin koevapaudessakin olevia henkilöitä. Sosiaalisesta kuntoutuksesta ja sen eri työmuodoista löytyy paljon teoriaa. Sosiaalisen kuntoutuksen koemme tärkeäksi koevapaudessa olevien vankien kohdalla, mukaan lukien koevapauden päättäneet henkilöt. Vankiloissa järjestetään erilaisia toimintaohjelmia ja päihdekuntoutusta, mutta myös sosiaalista kuntoutusta ylläpitävää toimintaa. Vankilat eivät kuitenkaan ole kuntoutuslainsäädännön mukaisia kuntoutusorganisaatioita, vaikka vankiloissa on tehty kuntoutusta osana terveydenhuoltoa. Sosiaalista kuntoutusta on vankiloissa kehitetty viimeisen kymmenen vuoden aikana voimakkaasti. (Knuuti 2010.)

Rangaistusajan suunnitelmiin sisällytetään myös vangin kuntoutussuunnitelma. Kuntoutussuunnitelma ei ole siis mikään erillinen kirjallisesti laadittu suunnitelma, vaan se vastaa vangille tehtyä rangaistusajan suunnitelmaa.

Suunnitelma tehdään kaikille vangeille, joiden tuomio on yli puoli vuotta ja suunnitelman päätavoite on kiinnittää huomiota juuri niihin tekijöihin, jotka ylläpitävät rikollista käyttäytymistä. (Lempiäinen 2011.) Pohdimmekin Knuutin (2010) artikkelin myötä, miksi vankilat eivät ole kuntoutuslainsäädännön mukaisia kuntoutusorganisaatioita, vaikka jo rangaistusajansuunnitelmassa lähdetään liikkeelle vangin kuntoutumisesta rangaistusaikana.

Sosiaalisen kuntoutuksen päätavoite ei ole kuitenkaan pelkästään rikolliseen käyttäytymiseen pureutuminen, vaan sosiaalinen ja psykososiaalinen kuntoutus vankien kanssa tarkoittaa niin yksilö-, kuin ryhmätyöskentelyä, jonka tavoitteina on selviytyminen ja ajattelutapojen muuttaminen. Elämänhallinnan edesauttaminen on yksi sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteista, joka käsittää rikoksettoman elämäntavan, sosiaaliset suhteet ja vuorovaikutuksen, arjenhallinnan ruoanlaitosta lähtien, sekä työ- ja toimintakyvyn ylläpitämisen. Vankiloissa onkin nykypäivänä elämänhallintaan valmentavia kursseja, mutta myös vapautumisen valmisteluun on oma ryhmänsä, yksilöllisen valmistelun lisäksi. Täällä annetaan tietoa eri elämän osa-alueista, kuten asumisesta, virastoissa asioinnista, työasioista ja vertaistuesta. Kuntoutuksesta vankiloissa vastaa mm. sosiaalityöntekijät, psykologit ja pastorit. Rikosseuraamuslaitoksen sivuilta käy myös ilmi vangin mahdollisuus sijoittua vankeuden loppuaikana erillisiin kuntoutuspaikkoihin, kuten Silta-Valmennukseen, joka tähtää kuntoutuksellisesti elämänhallintaan, eri osa-alueet huomioon ottaen. Yhteiskuntaan sijoittumisen keinona nähdään koevapaus, jolloin vangille suunnitellaan tukitoimet yksilökohtaisesti. Yhteistyö toimijoiden välillä on tarpeellista. (Rikoksista rangaistujen tuen tarve 2006, 27–28; Muu sosiaalinen kuntoutus.)

Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmasta on myös tärkeää ylläpitää vangin sosiaalisia suhteita ulkomaailmaan. Vangeille on asetettu sääntöjä, joiden mu-

kaan he voivat olla yhteydessä vankilan ulkopuolella oleviin läheisiinsä mm. tapaamisilla, puhelimen välityksellä tai poistumisluvilla. Hyvänä esimerkkinä voisi nostaa perheleirit, jotka voivat painotuksiltaan olla parisuhteen tukemisesta vanhemmuuden tukemiseen. Haluamme tutkimuksemme avulla saada koevapaudessa olleiden kokemuksia tukitoimien tarpeellisuudesta, puutteista ja tarpeista. (Knuuti 2010.)

Moninkertaisten rikoksen uusijoiden ryhmä on syrjäytynein koko aikuisväestöstä, ilmenee rikoksista rangaistujen tuen tarve raportissa (2006, 3, 9–10, 14). Raportista selviää myös ongelmat vastata asiakkaiden tarpeisiin ja taas asiakkaiden ”väliinputoaminen” viranomaisverkostossa. Raportin mukaan ongelma vapautumisvaiheessa on se, että tarvittavat tukimuodot, jotka vankeusaikana ovat alkaneet, eivät vapauduttaessa välttämättä jatku. Tähän sosiaalisen kuntoutuksen pulmakohtaan haluamme saada vankien näkemystä ja tätä kautta välittää tietoa viranomaistahoille.

Kehittämishankkeita ja -projekteja on suuri määrä rikosseuraamusalalla, mutta niistä saadut kokemukset eivät ole siirtyneet toimintarakenteisiin. Verkostotyö on tärkeää, mutta vastaava toimija usein puuttuu. Toimintajärjestelmät kehittyvät, mutta eri sektoreilla eri suuntiin, jolloin asiakkaan tuki- ja palvelukokonaisuuksien rakentaminen on hankalaa. Asiakkaan kannalta hänen oma osallistumisensa, realistiset tavoitteet ja luvan antaminen toimia eri yhteistyötahojen kanssa, sekä toimiva palveluprosessi luovat pohjaa kuntoutukselle ja sen onnistumiselle. (Rikoksista rangaistujen tuen tarve 2006, 14–15, 35.) Sosiaalisesta kuntoutuksesta hyötyvät erityisesti sellaiset vangit, joilla on suuria ongelmia sosiaalisessa selviytymisessä tai joita on mahdotonta sijoittaa vankilan muuhun toimintaan. Sosiaalista kuntoutusta on kytketty myös osak-

si päihdekuntoutusta, koska useilla vangeilla on päihteiden käyttöön liittyviä ongelmia. (Knuuti 2010.)

3.1 Kuntoutusohjelmien lähtökohdat

Kognitiivis-behavioristisen teoriaan perustuvia ohjelmia on kokeiltu Suomessa jo 1990-luvulta lähtien. Suomen rikosseuraamusala on kehittänyt toimintaansa mm. ulkomaailmasta saatujen esimerkkien ja kokemusten myötä. Lähtökohdana ovat kokemukset erilaisista ohjelmista mm. Kanadassa, Iso-Britanniassa ja Yhdysvaltojen osavaltioissa. On huomattu että näillä keskustelvilla ja vuorovaikutuksellisilla ohjelmilla on voitu vaikuttaa uusintarikollisuuteen vaikuttaviin tekijöihin parhaiten. Näitä uusintarikollisuuteen vaikuttavia dynaamisia tekijöitä ovat mm. arvot, päihteidenkäyttö, asenteet ja ongelmanratkaisutaidot. (Knuuti & Vokt-Airaksinen 2010, 4.) Commission on English Prisons today (2009, 7, 26) toteaa miten sosiaalinen kuntoutus on edesauttanut Suomea vankiluvun laskussa. Komissio miettii myös Suomen rikosseuraamusalan yhdeksi hyödyksi sen, että tuomituilla on täysi oikeus yhteiskunnan sosiaali- ja terveystalouteen.

3.2 Laukaan vankila ja kuntoutustoimet

Laukaan vankila on Keski-Suomessa sijaitseva 62 vankipaikkaa omaava Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueeseen kuuluva avolaitos. Vankila on perustettu entisen Pernasaaren poikakodin tilalle 1.9.1994. Valvonnasta vastaa 12 vartijaa, sekä rikosseuraamusesimies. Työntekijöitä työtoiminnoissa on seitsemän ja ruokahuollossa kolme. Laukaan vankilalla on myös oma sairaanhoitaja, psykologi, sosiaalityöntekijä ja ohjaaja. Hallinnosta vastaa johtajan

lisäksi apulaisjohtaja ja virastosihteerit. Johtaja on sama Jyväskylän yhdyskuntaseuraamustoimiston kanssa. (Laukaan vankila 2011; Peura 2011b.) Laukaan vankilalla on monen tyyppistä psykososiaalista kuntoutusta, jotka käymme läpi tässä kappaleessa.

Vangeilla on mahdollisuus osallistua vankilassa tapahtuvaan rakennusalan perustutkintoon valmistavaan koulutukseen, jota järjestää Jyväskylän aikuisopisto, sekä Piippolan käsi- ja taideteollisuusoppilaitoksen järjestämiin puusepänteknisen ja tieto- ja viestintäteknisen koulutuksiin. Vanki voi opiskella myös vankilan ulkopuolella, mitä mahdollisuutta vangit hyödyntävätkin. (Peura 2011b.) Työnteko vankilan ulkopuolella on myös mahdollista, mutta erilaisia työtoimintoja löytyy myös Laukaan vankilasta. Työtoimintana on perushuoltoa ja kiinteistöhoitoa, jotka käsittävät siivouksen ja keittiötöitä, maatilatyöskentelyä, jossa jalostetaan viljaa, sekä metsätaloustyöskentelyä, jonka tarkoitus on puu- ja sahatavaran, hirsirakennustuotteiden, sekä polttopuiden jatkojalostus. Laukaan vankilassa ikkuna- ja korjauslinjalla myös kunnostetaan tilauksesta vanhoja ikkunoita ja ovia. (Laukaan vankila 2011; Peura 2011b.) Korjausrakentamisen edistämisen vuoksi vuonna 2002 Ympäristökeskus ja Keski-Suomen museo ovat palkinneet vankilan (Keski-Suomen ympäristökeskus palkitsi Laukaan vankilan 2002). Vangeille työntöön merkitys on motivaation kasvattaminen ja ammattitaidon oppiminen (Mitä kokonaiskuntoutus on?). Näiden toimintojen lisäksi vanki voi harrastaa ja käyttää hyödykseen mm. ympärillä olevaa luontoa, urheilutiloja ja puutyövälineitä (Laukaan vankila 2011). Koska perhesuhteiden ylläpito ja vahvistaminen kuuluvat myös kuntoutukseen, pyrkii Laukaan vankila edesauttamaan siinä; vanki voi nähdä perhettä poistumisluvilla ja vankilassa, sekä vankilan alueella olevassa talossa, joka on suunnattu perhetapaamisiin (Mitä kokonaiskuntoutus on?).

Tällä hetkellä Suomen vankiloissa on käytössä mm. Stop-ohjelma, joka on suunnattu seksuaalirikoksen tehneille vangeille ja OMA eli omaehtoisen muutoksen ohjelma vangeille, joilla on vaikeaa väkivaltahistoriaa, sekä päihdekuntoutusohjelmat: Kalterit taakse ja Yhteisökuntoutusohjelma. (Knuuti & Vokt-Airaksinen 2010, 11–13, 17–21.) Huomioitavaa on, että ohjelmia on paljon ja eri vankilat käyttävät niistä valitsemiaan.

Laukaan vankila on kehittänyt kognitiivisen Matkalla muutokseen ohjelman vuonna 2009. Ohjelmaa käytti vuonna 2009 neljä vankilaa eli Suomenlinnan-, Hämeenlinnan-, Sulkavan- ja Laukaan vankilat. Ohjelman tarkoitus on vangin kanssa tehtävä muutostyöskentely. Henkilö on ohjelmaan lähtiessään ymmärtänyt päihdeongelmansa ja on sitoutunut työskentelyyn muutoksen puolesta. Ohjelma toteutetaan lähinnä avovankiloissa 32 tunnin ryhmätyöskentelyllä ja kahden yksilökeskustelun myötä. Ohjelman tarkoitus on keskustella vangin päihteidenkäyttö historiasta, sekä päihteettömyyden ja päihteiden käytön hyödyistä ja haitoista. Myös päihteiden käytön riskitekijöistä ja päihteiden käytön retkahduksen ehkäisyn keinoista keskustelu on osa Matkalla muutokseen - ohjelman aiheita. (Knuuti & Vokt-Airaksinen 2010, 19–20.) Laukaan vankilalla on käytössä myös Suuttumuksen hallinta- ohjelma (Suha), jonka tarkoitus on auttaa vankia hallitsemaan suuttumuksen/vihan tunnetta. Ohjelman avulla pohditaan vihaista käytöstä, sen seurauksia, tunnistamista ja hallintakeinoja. Suuttumukseen liittyviä ajatusmalleja opetellaan tunnistamaan ja muuttamaan. (Emt. 14.) Väkivallan käyttöön liittyviä ohjelmia Laukaan vankilan käytössä on Move! ja Väkevä-haastattelut. Move! on tarkoitettu parisuhteessa väkivaltaa käyttäville henkilöille. Ohjelman avulla opetellaan ja kannustetaan tunnistamaan käytöstä, seurauksia, keskustelemaan väkivaltaisesta käytöksestä ja hakemaan sopivaa apua. Väkevä-haastattelu on väkivaltaan ja sen ehkäisyyn pureutuva ohjelma. (Move!; Peura 2011b.) Yksi Laukaan

vankilan käyttämä strukturoitu ohjelma on myös päihdetyöhön kehitetty lyhyt interventio: Kolme keskustelua alkoholinkäytöstä. Näiden strukturoitujen ohjelmien lisäksi Laukaan vankila kannustaa vankeja osallistumaan NA:n ja AA:n toimintaan, sekä tarjoaa mahdollisuuden kuntouttavaan työhön yksilövastaanotoilla, kuten psykologin kanssa käytävään rikossidonnaiseen työskentelyyn. (Laukaan vankila 2011; Peura 2011b.) Psykologin kanssa voi keskustella myös psyykkisestä hyvinvoinnista, sekä ongelmista, koska vangeilla on Suomessa usein mielenterveysongelmia. Sairaanhoidajan kanssa puolestaan voi keskustella terveyteen liittyvistä asioista. Vangin terveysongelmat käydään läpi ja sairauksia pyritään ennaltaehkäisemään ja hoitamaan. (Mitä kokonaiskuntoutus on?.) Yhdessä Marttojen kanssa järjestetään Arkielämän taidot -kurssia, liittyen arjen perusasioihin, kuten ruuanlaittoon. Laukaan vankilan vangit huolehtivatkin itse arjestaan, kuten pyykinpesusta ja viikonloppuisin ruuanlaitosta. (Mitä kokonaiskuntoutus on?; Peura 2011b.) Vankeusajan loppuvaiheessa vangin on mahdollista tarpeen mukaan lähteä myös ulkopuoliseen päihdekuntoutuslaitokseen. (Laukaan vankila 2011.)

Rikosseuraamusalalla kuntoutuksen keinoina ovat myös erilaiset hankkeet, joista esimerkkinä Jyväskylän ja Iisalmen seudulla vuosina 2006–2009 toteutettu Jyvällä-hanke, jonka yksi tavoite oli rikosseuraamusasiakkaiden jälkihuolto. Järjestöjen yhteistyönä toteutettu hanke tavoitti syrjäytymisvaarassa olevia/olleita tavoitteinaan mm. kuntoutuksen jatkuminen, työllistymisen kohentaminen ja asumisen järjestäminen. Jyvällä-hankkeessa mukana olleita järjestöjä olivat Jyväskylän seudun päihdepalvelusäätiö, nykyiseltä nimitykseltään Sovatek, Jyväskylän Katulähetys ry., Tyynelän Kehittämiskeskus ja Iisalmen Nuorison Tuki ry. Jyvällä-hankkeen aikaansaama yhteistyöverkosto luo räätälöidyt kuntoutuspolut rikosseuraamuksen asiakkaille. (Tuokkola 2009, 3-8.)

4 VALVOTUN KOEVAPAUDEN NYKYTILA

4.1 Valvotun koevapauden juuret ulkomailla

Suomi on tullut jälkijunassa useisiin muihin maihin nähden valvotun koevapauden käyttöönoton kanssa. Muut maat ovat kunnostautuneet jo muutaman vuosikymmenen ajan käyttämällä erilaisia kotiarestin kaltaisia menetelmiä, joilla on samankaltaisuuksia Suomessa järjestetyn valvotun koevapauden kanssa. Maailmanlaajuisesti ajatellen koevapauden kaltaisilla menetelmillä on tarkoituksena vähentää vankilukuja vankiloissa, mutta myös valvotun koevapauden tavoin edistää vankien sopeutumista takaisin yhteiskuntaan. (Mäkipää 2010, johdanto.)

Suomalainen koevapausjärjestelmä on hyvin samankaltainen kuin Ruotsin vastaava järjestelmä. On hyvä huomioida, että pohjoismaisella kriminaalipoliitiikalla on paljon samanlaisia piirteitä, joten Suomen oli helppo ottaa mallia samanlaista järjestelmää pitävistä maista omaan oikeusjärjestelmään. (Mäkipää 2010, 16.) Ruotsissa on vuodesta 1994 lähtien vanki voinut hakea päätöstä päästä suorittamaan maksimissaan kolmen kuukauden vankeusrangaistusta kotiin sähköisesti valvottuna. Sittemmin Ruotsi otti Suomen koevapautta vastaavan järjestelmän käyttöön vuonna 2001, jossa vankeusrangaistuksen loppuosan voi myönteisen päätöksen jälkeen suorittaa kotona. (Mäkipää 2010, 45.)

Eri maissa järjestelmät ovat hieman erilaisia tietyiltä osilta. Eroavaisuuksia löytyy mm. sääntelyn tarkkuudesta, kriteereistä päästä koevapauteen, kohde-ryhmistä, sekä valvonnan toteutuksesta. (Mäkipää 2010, 48–49.) Valvottua

koevapautta ei ole vielä ehditty Suomessa tutkia kovinkaan paljoa, koska kyseessä on niin uusi rangaistuksen muoto. Kansainvälisestäikin tutkimus on keskittynyt valvontatekniikkaan ja sen vaikutuksiin. (Mäkipää 2010, 2.)

Kotona suorittavien tuomittujen valvonnassa sähköistä valvontaa hyödyntävät Pohjoismaista; Suomi, Ruotsi, Norja ja Tanska. Maat kokevat, että toimintavelvoitteella on koevapauden kaltaisten rangaistusmuotojen kannalta suuri merkitys. Toimintavelvoitetta ei kaikkialla maailmassa kuitenkaan pidetä yhtä tärkeänä, kuten angloamerikkalaisessa oikeuskulttuurissa, jossa on korostunut itse valvonta. Angloamerikkalaisessa kulttuurissa sähköisen valvonnan tarve löytyy enemmälti vankiluvun vähentämisestä ja vangin rikoksetoman elämän seuraamisesta, kun taas Pohjoismaisissa malleissa suurin tavoite on vangin sijoittaminen yhteiskuntaan. (Mäkipää 2010, 45–47.)

Sähköinen valvonta on kehittynyt maailmalla hirmuista vauhtia, mikä johtuu laitteistojen teknisestä kehityksestä sekä käsityksestä valvonnan tehokkuudesta, vaikuttavuudesta ja kustannusten pienentymisestä. Yhdysvallat alkoivat jo 1960-luvulla kiinnostua sähköisestä valvonnasta, mutta vasta 1980-luvulla tapahtui lopullinen läpimurto, jolloin ensimmäiset sähköisen valvonnan sovellukset otettiin käyttöön niin Yhdysvalloissa kuin Uudessa Meksikossa vuonna 1983. Euroopassa pisimpään sähköistä valvontaa ovat käyttäneet Ruotsi, Iso-Britannia ja Hollanti. Edellisistä maista vain Ruotsi ja Englanti ovat ottaneen sähköisen valvonnan merkittäväksi osaksi rikosoikeudellista seuraamusjärjestelmää. Ruotsissa sähköinen valvonta on otettu käyttöön jo 1994, Tanskassa 2005 ja Englannissa 1999 vuodesta alkaen. Euroopasta saadut tiedot sähköistä rangaistusta suorittavista vangeista ovat olleet varteenotettavia varsinkin lyhyitä ehdottomia vankeusrangaistuksia suorittaneista. (Sähköinen valvonta 2007, 6-8, 13, 19.)

4.2 Valvotun koevapauden tilanne Suomessa

1.11.2006 vankeutta koskevan lainsäädännön uudistamisen myötä astui voimaan valvottu koevapaus. Koevapaus tuli suomalaiseen vankeinhoitojärjestelmään kansainvälisten kokemuksen myötä. (Mäkipää 2010, esipuhe, 2.) Tätä uudistusta ennen käytössä oli aikaistamisjärjestelmä. Aikaistamisjärjestelmän myötä vangin oli mahdollista erilaisten perusteiden nojalla saada ehdonalaisen vankeusrangaistuksen aikaistamispäätös, jonka myönsi korkeintaan kahdeksi kuukaudeksi rangaistuslaitoksen johtaja ja pidemmäksi ajaksi Rikosseuraamusvirasto. Perusteina pidettiin mm. yhteiskuntaan sijoittumisen kannalta tärkeitä jatkotoimenpiteitä, kuten työ ja koulutus. Muita aikaistamisperusteita olivat sosiaaliset suhteet ja perhesuhteet, sekä terveydelliset syyt. Vanhan aikaistamisjärjestelmän ja nykyisen koevapauden eroja ovat mm. koevapauden tekninen valvonta, sekä koevapauden mahdollinen peruuttaminen, jotka eivät aikaistamisjärjestelmässä olleet mahdollisia. (Mohell & Pajujoja 2006, 287, 291.)

Vuonna 2008 koevapauden menettelyohjeeseen tehtiin tarkennuksia kahden vuoden kokemusten myötä. Tarkennus johtui mm. tarpeesta yhdenmukaistaa ja tarkentaa aluevankiloiden menettelytapoja, kuten vankien sijoittamista, koevapauden terveydenhuoltoa, koevapausehtojen muutoksia ja koevapauden rikkomista. Myös valvontaan kaivattiin tarkennusta. (6/011/2008.) Tässä välissä on hyvä kurkistaa lukuja valvotun koevapauden määristä Suomessa vuodesta 2007 vuoteen 2011. Tavoitteena on, että koevapaudessa olisi päivittäin lähivuosina 200 vankia. Tällä hetkellä koevapaudessa on noin 120 vankia päivittäin (Karsikas 2011).

Taulukko 1. Valvottu koevapaus vuosina 2007–2010 Suomessa.

	Aloitettut	Päätyneet	Peruutettut	Peruutettut % aloite- tuista	koevapaudessa keskimäärin päivässä
2007	103	78	5	5	22
2008	217	193	19	9	50
2009	356	322	55	15	85
2010	395	397	67	17	102

(Blomster, Linderborg, Muiluvuori, Salo & Tyni 2010, 31)

Vuonna 2006 tehtiin vankeinhoitolaitoksen rakenneuudistus, jonka myötä Suomeen tuli viisi aluevankilaa, jotka vastasivat hallinnollisista tehtävistä, sekä vankeusprosessista (Rikosseuraamusalan vuosikertomus 2006b). Rikosseuraamusalan organisaatiouudistus tuli voimaan vuonna 2010, jolloin Vankeinhoitolaitos, Kriminaalihuoltolaitos ja Rikosseuraamusvirasto yhdistyivät ja yhteiseksi nimitykseksi tuli Rikosseuraamuslaitos. Rikosseuraamuslaitoksella on kolme rikosseuraamusaluetta; Etelä-Suomen-, Länsi-Suomen- ja Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalue. Jokaisella rikosseuraamusalueella on oma arviointikeskus. (Vankeinhoitolaitos ja rikosseuraamuslaitos historiaan - rikosseuraamuslaitos on rikosseuraamusalan uusi viranomais 2009.) Arviointikeskus on aikaisemmin tunnettu nimellä sijoittajyksikkö, mutta 1.1.2010 tehdyn organisaatio muutoksen yhteydessä nimi vaihdettiin (Hakkarainen & Kulpakko 2010, 11). Työssämme olemme käyttäneet nykyistä arviointikeskus nimitystä, entisen sijoittajyksikön tilalta, lähdetiedoista riippumatta. Organisaatiouudistuksen tavoitteina ovat mm. päällekkäisen hallinnon poistaminen ja toiminnan yhtenäistäminen, mikä tuo vangeille yhdenvertaista kohtelua ja katkeamattoman tuen varmistamista rangaistuksen eri vaiheissa (Vankeinhoitolaitos ja rikosseuraamuslaitos historiaan - rikosseuraamuslaitos on rikosseuraamusalan uusi viranomais 2009).

1.11.2011 tulee voimaan uusi laki; Laki valvontarangaistuksesta, jonka tarkoitus on olla ehdottoman vankeusrangaistuksen tilalta mm. teknisin laittein valvottava rangaistus. Rangaistuksen pääpiirteet ovat mielestämme hyvin samankaltaisia kuin koevapaudessa. Valvontarangaistukseen kuuluu mm. toimintavelvoite, seuranta teknisin välinein, toimeenpanosuunnitelman mukainen aikataulu ja liikkumisalue. Valvonnan teknisiä välineitä ovat mm. kotiin kiinnitettävät, valvottavan haltuun tai valvottavan vartaloon kiinnitettävät laitteet sekä muut valvontakäynnit ja yhteydenpito. (L 8.4.2011/330, 1 luku-3 luku 2§-13§.) Laukaan vankilan sosiaalityöntekijä Peura (2011a) puolestaan kertoi, ettei oheista valvontarangaistusta (pantarangaistusta) voida käyttää koevapaudessa olevien valvontaan ennen mahdollista lain muutosta.

5 RANGAISTUSAJAN SUUNNITELMASTA VALVOTTUUN KOEVAPAUTEEN

5.1 Rangaistusajan suunnitelman laatiminen ja tavoitteet

Rangaistusajan suunnitelma (RANSU) on Vankeuslain 4 luvun 6§ säädetty toimenpide, joka on kaikille vangeille tehtävä (ks. liite 1). Suunnitelma on yksilöllinen. Rangaistusajan suunnitelma on yksi keino vankeusrangaistuksessa olevan henkilön elämänhallinnan, yhteiskuntaan sijoittumisen ja rikoksettoman elämäntavan valmiuksien edistämiseksi. Suunnitelmaan kuuluu mm. vangin sijoittamista koskevat seikat, rangaistusajan toiminta, poistumisluvat ja valvottu koevapaus. Suunnitelmaa päivitetään säännöllisesti ja se kattaa koko rangaistusajan. (Mohell & Pajuoja 2006, 66–67.)

Rangaistusajan suunnitelmassa on oltava merkittynä tieto sijoitusvankilasta ja turvallisuusjärjestelyistä sekä mahdolliset poistumisluvat on myös löydyttävä kirjattuna. Vankeuslaki säättää myös, että rangaistusajan suunnitelmaan on kirjattava koevapauden ajankohta ja edellytykset, sekä näihin liittyvä valvontasuunnitelma. Myös vapauttamissuunnitelma on oltava kirjallisena. Rangaistusajan suunnitelman laajuus riippuu vangin kertalaisuuden määrästä, rangaistusajan pituudesta, ongelmista ja tarpeista. Huomioon on otettava myös sosiaaliset olosuhteet ja vangin henkilökohtaiset tarpeet ja voimavarat, sekä toimintakyky. Rangaistusajan suunnitelma on väline, jolla vaikutetaan vankeusajan prosessiin ja sen vaikuttavuuteen, sekä laatuun. (Mohell & Pajuoja 2006, 66–70; L 23.9.2005/767, 4 luku 6§.) Suunnitelmassa huomioidaan myös vangin rikollisuus ja tekijät, jotka lisäävät uusimisrikoksen riskiä, sekä tekijät, jotka sitä voivat vähentää. Näitä tekijöitä ovat kriminogeeniset tekijät, toimintakyky ja sosiaaliset tekijät. Näin ollen myös turvallisuuteen vaikuttavat tekijät huomioidaan. (Mohell & Pajuoja 2006, 68.) Kriminogeeniset tekijät voidaan jakaa neljään tekijään. Ensimmäinen tekijä on aiempi rikollinen käytös, johon kuuluu rikosten määrän lisäksi monipuolisuus rikoksien tyypeissä. Toinen kriminogeeninen tekijä on rikosmyönteiset asenteet, joiden muutos voi olla hyvin hankalaa. Kolmas tekijä on rikollinen seura ja tätä kautta rikollisen käyttäytymisen oppiminen ja mahdollinen vahvistaminen. Yhteiskuntamyönteisen käytöksen heikkous on neljäs kriminogeeninen tekijä eli miten toimia yhteiskunnassa mm. sosiaalisia taitoja ajatellen. Onkin tärkeää pystyä vaikuttamaan kriminogeenisiin tarpeisiin, eli asioihin jotka vaikuttavat rikosten teon uusimisriskiin. (Motiuk 2003, 20–22.)

Virtanen (2011, 10) jakaa kriminogeeniset riskitekijät staattisiin uusimis- ja dynaamisiin riskitekijöihin. Staattisiin riskitekijöihin kuuluu mm. vangin ikä, sekä ikä, jolloin rikoksellinen elämäntapa on alkanut, sukupuoli, kertalaisuus,

rikosten määrä ja -laji. Dynaamiset riskitekijät ovat tekijöitä, joihin voi vaikuttaa, kuten asenteet, heikot ongelmanratkaisutaidot, työttömyys/ kouluttamattomuus, päihdeongelma ja sosiaaliset sidokset.

Rangaistusajan suunnitelma laaditaan arviointikeskuksessa ja toteutus tehdään vankilassa, johon vanki on sijoitettu. Pitää muistaa että rangaistusajan suunnitelma voidaan tehdä myös ennen rangaistuksen täytäntöönpanoa. Vangin läsnäolo suunnitelmaa laadittaessa on vapaaehtoista. Mikäli vanki ei halua osallistua suunnitelman laatimiseen, arviointikeskuksen virkamies tekee sen papereiden pohjalta ja niukemmin sisällöin. Vanki pyritään saamaan suunnitteluun mukaan erilaisin motivoivin keinoin, kuten poistumislupien ja valvotun koevapauden avulla. Rangaistusajan suunnitelma on eräänlainen sopimus rikosseuraamusalan viranomaisten, sekä vangin välillä. Sitä seuraa säännöllisin väliajoin rikosseuraamuslaitoksen virkamies, kuten rikosseuraamusesimies. Laukaan vankilassa tämä virkamies on sosiaalityöntekijä. Suunnitelmaa käsitellään säännöllisin väliajoin, vähintään kolme kertaa vuodessa. Rangaistusajan suunnitelmaa tehtäessä on oltava yhteistyössä rikosseuraamuslaitoksen kanssa, sekä tarpeen mukaan vangin suostumuksella viranomaisiin ja yksityisiin yhteisöihin ja henkilöihin omalla koti- tai asuinkunnalla, unohtamatta sosiaali-, terveys, asunto- ja työvoimaviranomaisia. (Mohell & Pajuoja 2006, 66–67, 69; L 23.9.2005/767, 4 luku 7§). Mohell ja Pajuoja (2006, 70) huomauttavat teoksessaan arviointikeskusten toiminnan kehittämisen ja tarvittavien resurssien riittävyyden olevan järjestelmän onnistumisen avaintekijöitä.

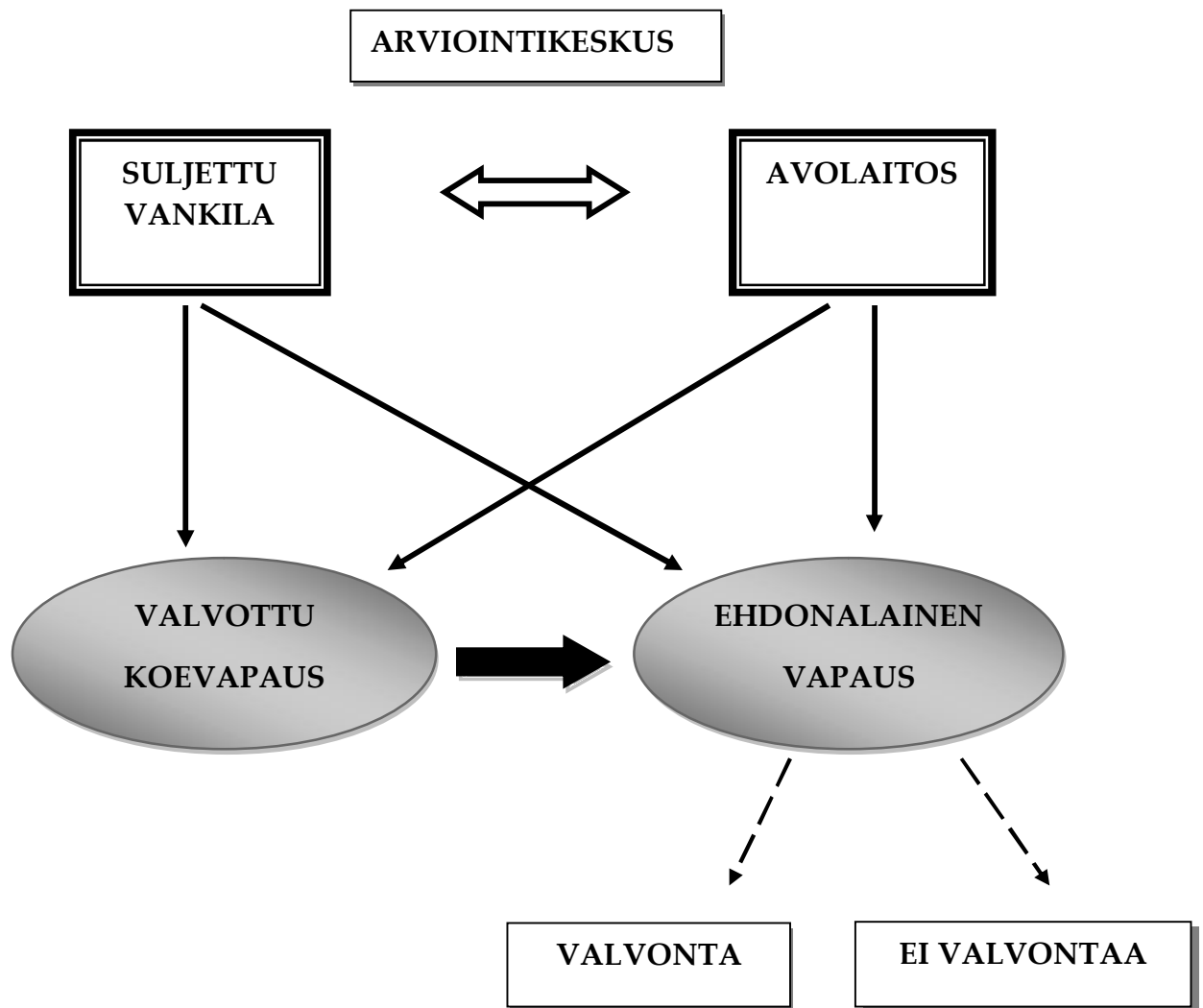
5.1.1 Riski- ja tarvearvio

Riski- ja tarvearvio on menetelmä, joka on otettu käyttöön vuodesta 2002 lähtien kaikissa arviointikeskuksissa ja tehdään lähes kaikille yli kahden vuoden vankeusrangaistukseen tuomituille vangeille (Mohell & Pajuoja 2006, 71). Rikosten uusimisen estämiseksi on hyvä löytää riskit, jotka vaikuttavat mahdolliseen rikosten uusimiseen. Riski- ja tarvearvio tehdään ennen rangaistusajan suunnitelmaa. Riski- ja tarvearviossa vanki miettii mahdollisia riskejä, kuten päihteet, työttömyys, asunnottomuus, sosiaaliset suhteet ja rikosmyönteinen ajattelu, eli syitä miksi rikoksiin on syyllistytty. Tätä kautta rangaistusajan suunnitelmaan pohditaan tarpeita ja tavoitteita, jotta muutos voi tapahtua. Tämän jälkeen päätetään sijoitusvankila ja erikoissuunnittelija ja vanki käyvä läpi rangaistusajan suunnitelman ja riski- ja tarvearvion. (Taruvuori, K. 2011.)

5.2 Valvotun koevapauden kriteerit ja lähtökohdat

Valvotun koevapauden tarkoitus on vangin asteittainen sijoittaminen yhteiskuntaan korkeintaan kuusi kuukautta ennen ehdonalaisen vapautumisen alkamista. Valvotun koevapauden tarkoitus on käyttää yhteiskuntaan sijoittamisen kannalta tärkeitä toimintamalleja, sekä valvontaa. (Mohell & Pajuoja 2006, 286; L 19.12.1889/39, 2 c 8 §.) Seuraava kaavio kertoo yksinkertaistetusti vankeusprosessin, miten vangin polku valvottuun koevapauteen on mahdollista.

KUVIO1. Vankeusprosessi

Valvottuun koevapauteen voi hakea avolaitoksesta tai suljetusta vankilasta, vaikkakin suurin osa koevapauteen lähtijöistä tulee avolaitoksen puolelta. Valvottu koevapaus on siis tietyin kriteerein mahdollinen vangille, mutta ei siis jokaisen käytettävissä ja siitä voi myös halutessaan kieltäytyä. (Karsikas 2011.) Ehdonalaiseen siirtyminen tapahtuu ilman koevapautta avolaitoksen ja suljetun vankilan puolelta enintään kuusi kuukautta ennen vapautumista. Valvotusta koevapaudesta puolestaan siirrytään suorittamaan ehdonlainen, joko valvottuna tai valvomattomana.

Koevapaus koskee ehdonalaisesti vapautettavia määräaika- ja elinkautisvankeja, sekä koko rangaistuksen vankilassa suorittavia vankeja. Arviointikeskus merkitsee tämän mahdollisuuden heidän rangaistusajan suunnitelmaan. Koevapaus voi mahdollistua, mikäli se edistää rangaistujan suunnitelmaa. Myös koevapauden noudattaminen, vangin käytöksestä, henkilöstä ja rikollisuudesta saatujen tietojen perusteella, pitää olla todennäköistä. Tämä tarkoittaa mm. vangin vankeusajan toimintoihin motivoitumista ja sitoutumista, käyttäytymistä vankilassa, sääntöjen noudattamista, päihteettömyyttä sekä sosiaalisia suhteita. Huomioon otetaan myös vangin ajattelu- ja asenne maailma. Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehet voivat myös koevapautta harkitessa olla yhteydessä muihin viranomaisiin, yhteisöihin ja ihmisiin, jota varten vangin on suostumus allekirjoitettava. (6/011/2008.)

Koevapauteen pääsevän vangin pitää sitoutua päihteettömyyteen ja sen valvontaan sekä yhteydenpitovelvoitteeseen ja muihin ehtoihin, jotka liittyvät vankilan ulkopuolella liikkumiseen ja toimintoihin osallistumiseen. Koevapauspäätöksen jälkeen rikotut ehdot ja edellytykset voivat aiheuttaa koevapauden peruuntumisen. (L 19.12.1889/39, 2 c 8§.) Sijoitusvankila arvioi vangin tilanteen henkilökohtaisesti (Mohell 2010). Peura (2011a) ja Karonen (2011) toteavatkin koevapauden olevan moniammatillinen ja erivaiheinen, iso prosessi.

Laukaan vankilan tilastojen mukaan valvottuun koevapauteen on päässyt 1.11.2006 voimaan tulleen vankeus lainsäädännön uudistamisen myötä 51 vankia 15.5.2011 mennessä. Vuonna 2010 koevapauksien keskipituus oli 111 päivää ja onnistumisprosentti oli 88 %. 1.5.2011 Laukaan vankilassa olleiden vankeusvankien ennakoitun laitosajan keskipituus oli 41,6 kuukautta, joka

johtuu suhteellisen suuresta elinkautisvankien määrästä. (Rikosseuraamuslaitoksen tilastot 2011).

TAULUKKO 2. Laukaan vankilan valvotun koevapauden tilastoja 1.7.2011 mennessä.

	ALKANEET	PÄÄTTYNEET	PERUUTETUT
2007	6	4	-
2008	12	12	3
2009	12	9	2
2010	16	16	2
2011	5	10	1

(Rikosseuraamuslaitoksen tilastot 2011)

5.3 Valvotun koevapauden valmistelu

Ehdonalainen vapaus ja koevapaus kytkeytyvät toisiinsa, joten ennen koevapauspäätöstä on oltava ehdonalaisen vapautumisen päätös tehtynä. Ennen mahdollista koevapautta sijoitusvankila tekee koevapautta koskevan ehdotelmasuunnitelman ja arvion rangaistusajan suunnitelman tavoitteiden toteutumisesta. Tämän jälkeen arviointikeskus selvittää koevapauteen pääsyn kriteerien toteutumisen, sekä tekee arvion rangaistusajan suunnitelman tavoitteiden ja koevapauden yhteen sopimisesta. Arviointikeskus tekee päätöksen asiakirjojen, joissain tapauksissa vangin henkilökohtaisen arviointikeskuksessa käynnin ja muilta tahoilta saatujen selvitysten, kuten asumiseen, toimintoihin ja kuntoutukseen, liittyvien tietojen pohjalta. Sijoitusvankila tekee valvotun koevapauden toimeenpanosuunnitelman, jonka jälkeen arviointikeskus vahvistaa. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö vahvistaa koko rangaistusta suorittavien, sekä elinkautisvankien koevapauden toimeen-

panosuunnitelman, kun taas muissa tapauksissa vahvistuksen tekee arviointikeskuksen johtaja. (Mohell 2010.) Valvotun koevapauden valmistelu voidaan suorittaa toimeenpanopaikasta riippuen toisessa vankilassa, joka toimii myös koevapauden valvojana. Päätöksen tekevät sijoitusyksiköt. (6/011/2008).

Koevapauden suunnittelussa vanki järjestää itselleen asumisen, sekä toimintavelvoitteen, kuten työn tai koulutuksen, joissa vankila auttaa vankia. Koevapauden suunnittelussa ja itse koevapauden ehtojen noudattamisen tarkkailussa rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen täytyy olla yhteydessä eri toimijoihin, jota varten vangin tarvitsee allekirjoittaa suostumus. Koevapauden suunnittelun toteutukseen kuuluu mm. yhteistyö eri viranomaisten ja yhteisöjen kanssa, liittyen mm. asumiseen, toimeentuloon, sekä mahdolliseen kuntoutukseen. (6/011/2008.)

Valvotun koevapauden toimeenpanosuunnitelmaan kirjataan toimintavelvoitteen sisältö, sekä toimintapaikka ja -yhteystiedot. Toiminta-aika ja matkoihin kuluva aika ovat myös tarkasti kirjattu. Toimeenpanosuunnitelmasta löytyy myös ohjeet toiminta-ajan ja vapaa ajan liikkumiselle, sekä ohjeet muutoksien hakemiseen. Talousasioihin kiinnitetään myös huomiota, mm. toimeentulon, asumisen- ja ruokakustannusten myötä. Myös valvonnasta on kirjattu konkreettiset asiat. Vanki allekirjoittaa toimeenpanosuunnitelman, jolla hyväksyy ehtoihin sitoutumisen. Toimeenpanosuunnitelma menee myös poliisille tiedoksi. Koevapauden lähestyessä tehdään myös vapauttamissuunnitelma. (Peura 2011a; liite 2.)

5.4 Valvottu koevapaus käytännössä

Kun koevapautta aletaan käynnistellä, tehdään yhdessä vangin kanssa vapauttamissuunnitelma, johon laaditaan arvio vangin tilanteesta. Arviossa tulee esiin mm. asuminen, perustoimeentulo, kuntoutus, työ/koulutus, sekä perhe-tuen tarve. Vapauttamissuunnitelmaan kirjataan tiedot asumisesta ja toimeen-tulosta, sekä koulutuksesta ja työllisyydestä. Suunnitellut tukiverkostot ovat tärkeitä, joista vapauttamissuunnitelmassa on myös kirjattua tietoa. (Peura 2011a; liite 3.) Vapauttamissuunnitelma tehdään vähintään puoli vuotta ennen vapautumista yhteistyötahojen kanssa. Koevapauteen siirryttäessä kunta vas-taa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista, joten se on tärkeää ottaa vapaut-tamissuunnitelmaa tehtäessä huomioon. (Bergman 2010.)

Valvottuun koevapauteen vangin on mahdollista päästä tuetusti ja valvotusti aikaisintaan kuusi kuukautta ennen ehdonalaiseen vapauteen pääsemistä. Vangin soveltuvuutta valvottuun koevapauteen arvioidaan monella tapaa, mutta tässä kohtaa on hyvä mainita esimerkkeinä ainakin vankilakäyttäyty-minen ja rangaistusajan suunnitelman toteutuminen. Sosiaalityön merkitys ja yhteistyö viranomaisverkoston kanssa nousevat hyvin tärkeälle sijalle vapau-tumisvaiheen koittaessa (Mitä kokonaiskuntoutus on?). Vanki saa valvotussa koevapaudessa elää vapaana, mutta vanki on edelleen vankilan kirjoilla. Val-vottu koevapaus vaatii myös omat säännöt joita tulee tarkasti noudattaa, mut-ta vaatii myös sitoutumisen päihteettömyyteen ja valvontaan eri tavoin. (Mä-kipää 2010, johdanto). Käytännössä valvotussa koevapaudessa on rangaistus-seuraamuksen ohella kyse myös vangin kokonaisvaltaisesta sosiaalisesta kun-toutuksesta.

Vangin valvonnasta pitävää huolen valvotussa koevapaudessa rikosseu-raamuslaitos. Tämä tarkoittaa siis sitä, että valvonnan käytännössä hoitaa si-

joitusvankila tai sopimusten mukaisesti joku toinen vankila. Valvottu koevapaus on järjestetty niin, että vanki asuu kotonaan, mutta häntä velvoittaa toimintavelvoite, joka voi olla työssä käyntiä, opiskelua, päihdekuntoutukseen osallistumista tai johonkin muuhun sovittuun toimintaan osallistumista. (Mäkipää 2010, johdanto, 2). Valvottua koevapautta varten laadittu suunnitelma on jokaisella vangille yksilöllisesti laadittu, mutta suunnitelma perustuu aina rangaistusajan suunnitelmaan (6/011/2008).

5.4.1 Valvonta

Koevapaudessa olevia vankeja valvotaan erilaisin keinoin, koska halutaan varmistaa, että he noudattavat sovittuja ehtoja. Nämä erilaiset valvontatavat voivat olla yhteydenpito puhelimitse vankilan ja vangin välillä, vangin seuranta teknisin välinein, vankilan edustajan käynnit kotona tai muissa paikoissa, vankilan yhteydenpito toimintavelvoitepaikkaan ja toimintavelvoitepaikan yhteyshenkilön ja vankilan yhteydenpito, vangin päihdevalvonta, vangin ilmoittautuminen sovitun yhteistyötahon luona, sekä mahdollinen muu tarpeelliseksi katsottu valvontamuoto. Lisäksi valvotussa koevapaudessa olevalta voidaan ottaa puhallus-, virtsa-, veri- tai sylkitesti tarvittaessa. Valvonta suunnitellaan vangin kanssa hyvin yksilöllisesti jo valmistelu vaiheessa. (6/011/2008.)

5.4.2 Yhteydenpito

Valvotussa koevapaudessa oleva vanki velvoitetaan olemaan puhelimitse yhteydessä vankilaan tai muuhun sovittuun yhdyshenkilöön tarkkoina kellonaikoina. Nämä tarkat yhteydenotto ajat on kirjattu myös toimeenpanosuunnitelmassa. Lisäksi toimeenpanosuunnitelmassa on määritetty vangin

käynnit vankilassa koevapauden aikana. Yhteydenotot vähenevät jos vanki pystyy noudattamaan sovittuja ehtoja ja osoittaa pystyvänsä sitoutumaan. Koevapaudessa olevat joutuvat kantamaan mukanaan vankilan antamaa teknistä laitetta, joka useasti on matkapuhelin. Vangin tehtävä on huolehtia, että tämä tekninen laite on kunnossa ja jos laite jostain syystä ei toimi on vangin otettava välittömästi asian huomattessaan yhteyttä vankilaan. Myös vangin toimintavelvoite paikkaan esim. työpaikkaan ollaan tarvittaessa yhteydessä ja toimintavelvoite paikan yhteyshenkilö on puolestaan yhteydessä vankilaan jos vanki rikkoo sovittuja ehtoja. (6/011/2008.)

5.4.3 Liikkumis- ja tapaamisrajoitukset

Toimeenpanosuunnitelma pitää sisällään koko päivän toiminta-ajan sekä vapaa-ajan. Koevapaudessa olevalla vangilla on liikkumis- ja tapaamisrajoituksia. Liikkumista voidaan rajoittaa esim. tiettyyn kaupunkiin ja tapaamisoikeuksia puolestaan voidaan rajoittaa siten, ettei vanki ole tekemisissä ihmisten kanssa, jotka saattavat estää koevapauden onnistumisen. Vankila voi tapauskohtaisesti myöntää lupia poistua liikkumisalueilta. Lisäksi valvotussa koevapaudessa oleville määritetään aika, jolloin hänen on oltava asunnossaan esim. 22–06 välinen aika. (6/011/2008.) Valvottua koevapautta valvovilla virkamiehillä on oikeus mennä vangin kotiin tarkistamaan onko tämä todella asunnossaan sovittuna aikana. Vangin kotona tehtävä käynti tulee hoitaa hyvin hienovaraisesti, sillä vangilla saattaa olla perhe. (6/011/2008.)

5.4.4 Asuminen

Koevapauden aikainen asuminen tapahtuu viranomaisten hyväksymässä asunnossa. Asuminen voi olla myös tuettua. Asunnon olosuhteen ja asunnon

pysyvyys mahdollisesti tarkastetaan. Syitä tarkastukselle ovat mm. mahdollinen asunnossa tapahtuva päihteiden käyttö ja rikollisuus. Asunnossa mahdollisesti muilta asuvilta tiedustellaan mielipidettä koevapauteen ja vangin asumiseen kyseisessä asunnossa. Mielipiteen tiedustelu tehdään ilman vangin läsnäoloa, jotta vastaus olisi luotettavampi. (6/011/2008.)

5.4.5 Toimintavelvoite

Yhteiskuntaan sijoittumisen kannalta tärkeäksi koettu toimintavelvoite voi olla työtä tai koulutusta. Työmuoto voi olla mm. oppisopimustyötä, kuntouttavaa työtoimintaa, työharjoittelua tai yksityisellä sektorilla tapahtuvaa palkkatyötä. Toimintavelvoite voi olla myös kuntoutus tai muu toimintakyvyn ylläpito. Tämä pitää sisällään laitos- ja avohoidon palvelut, tukihenkilötoiminnot, harrastukset ja itsestä huolen pitämisen. Äitiys- ja vanhempainloma, sekä varusmiespalvelus lasketaan myös toiminnaksi. Huomioitavaa on, että jokaiselle toiminto suunnitellaan yksilöllisesti ja tarpeita vastaaviksi, sekä yhteiskuntaan sijoittumista edesauttavaksi. (6/011/2008.)

5.4.6 Ehtojen rikkominen

Jos vanki rikkoo ehtoja, jotka ovat toimeenpanosuunnitelmassa kirjattu, niin asiasta tehdään selvitys. Vangilla on tässä vaiheessa mahdollisuus kertoa oma versionsa tapahtumista, joka annetaan eteenpäin vankilan johtajalle. Jos kyseessä on elinkautisvanki tai koko rangaistusta suorittava vanki niin selvitys tapahtumista toimitetaan Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikölle. Valvotun koevapauden peruminen määräajaksi tai kokonaan on mahdollista. (Mohell 2010.)

6 TUTKIMUSPROSESSI

6.1 Tutkimusongelmat

Tutkimusongelmat ovat työn edetessä saaneet täsmennystä ja muotoaan. Olemme nostaneet esiin kolme tutkimusongelmaa työssämme, johon pyrimme löytämään vastauksia. Ensimmäinen tutkimusongelma on se, että saavatko vangit tarpeeksi tietoa valvotun koevapauden mahdollisuudesta niin valmisteluvaiheessa kuin vankeus aikanakin. Toinen tutkimusongelmamme pyrkii selvittämään valvotun koevapauden merkitystä vangeille eli onko valvotulla koevapaudella merkitystä vapautumisen suhteen. Kolmantena tutkimusongelmana on se, miten valvottua koevapautta tulisi kehittää vankien näkökulmasta.

6.2 Tutkimusmenetelmänä laadullinen tutkimus

Valitsimme opinnäytetyöhömmme tutkimusmenetelmien väliltä kvalitatiivisen eli laadullisen menetelmän, koska työmme tarkoituksena on tuottaa vankien omia kokemuksia valvotusta koevapaudesta. Laadullinen tutkimus eli kvalitatiivinen tutkimusote on mielestämme luontevin lähestymistapa aiheeseemme, koska opinnäytetyön aineisto tullaan keräämään todellisissa haastattelutilanteissa sekä haastateltavat valitaan tarkoituksenmukaisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 164.) Laadullisella tutkimuksella on mahdollista selvittää ihmisille merkityksellisiä tapahtumaketjuja, tässä tapauksessa valvottua koevapausaikaa vangin elämään sijoittuvana jaksena. (Vilkkä 2005, 97.)

Laadullisen tutkimuksen erityispiirteinä koetaan mm. harkinnanvaraisuus tai teoreettinen näkökulma sekä tutkittavien näkökulma. Laadullinen aineisto nähdään tekstinä, joihin hyväksikäytetään päiväkirjoja, haastatteluita ja havainnointia. Muita laadullisen tutkimuksen välineitä ovat omaelämäkerrat, valokuvat, videoinnit ja äänimateriaalit. Laadullisen tutkimuksen työtapoja on siis valtava määrä. (Eskola & Suoranta 1998, 14–17.) Nauhoitamme haastattelut, jotta saamme mahdollisimman tarkkaa tietoa haastateltavista ja heidän kokemuksistaan.

Opinnäytetyössämme on viisi haastateltavaa, joita kutakin haastattelemme henkilökohtaisesti ennalta sovitulla tapaamisella. Laadulliselle tutkimukselle on ominaista keskittyä pieneen määrään haastateltavia, mutta taas puolestaan analysointi pyritään suorittamaan perinpohjaisesti. Pitääkin muistaa, että laadullisen tutkimuksen kriteeri ei ole määrä vaan laatu. (Eskola & Suoranta 1998, 18.)

Laadullinen aineisto on monipuolista ja ilmaisullisesti rikasta. Sen tarkastelu on mahdollista monella eri tavalla ja monesta eri kulmasta. Se ei ole vain vastaus kysymykseen, vaan sitä voi havainnoida ilmiönä moniulotteisesti. (Alasuutari 1999, 83–85.) Ennen kaikkea haluamme saada haastateltavien äänen kuuluviin, joka on kvalitatiivisen tutkimusotteen yksi perimmäinen tarkoitus (Hirsjärvi & Hurme 2001, 24.)

6.3 Teemahaastattelu

Haastattelu, jolla pyritään keräämään tietoa tutkimukseen, on yhdeltä nimitykseltään tutkimushaastattelu. Tutkimushaastattelussa mukana ovat haasta-

teltava, jolla on tieto ja haastattelija, joka tietoa tarvitsee. Haastattelijan tehtävänä on ohjata tilannetta erilaisin aihein, kysymyksin ja tarkentavin kysymyksin. Molemmat haastattelun osapuolet vaikuttavat haastattelun kulkuun ja rakenteeseen omalla vuorovaikutuksellaan. Haastattelun alussa kerrotaan haastattelun tavoite ja runko sekä kerrotaan omasta toimenkuvasta ja kysytään nauhoituslupa. Tällä tavoin myös haastateltavalla on selkeä käsitys haastattelun tavoitteista ja tiedon merkityksestä. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 22–27.)

Haastatteluosuutta ohjaa valmistellut kysymykset, vastaukset ja tarkentavat kysymykset, sekä lisäkysymykset. Haastatteluosuuteen kuuluu myös vastaus-ten kuittaaminen esimerkiksi haastattelijan äännähdyksillä ”mm-m”. Haastattelijan tehtävä on haastattelun aikana antaa myös palautetta ja kannustusta haastateltavan puheesta ja sen ymmärtämisestä ja halusta kuulla lisää ja saada tarkennusta. Keskustelutilanteissa episteemiset oikeudet ovat oikeuksia tietoon, joka vaihtelee erilaisissa tilanteissa. Episteemisellä tiedolla tarkoitetaan ihmisen oikeutta omaan tietoonsa ja arvostusta tiedon kertojalle. Tutkimus-haastattelussa taas arvostetaan ja kunnioitetaan haastateltavan episteemistä tietoa, jolloin haastattelija on tietämätön kyseisestä aiheesta ja tietoa halutaan haastateltavalta. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 27–30, 32–36.)

Eskolan & Vastamäen (2007, 25) mukaan teemahaastattelu on Suomessa kvalitatiivisen aineiston yleisin keräysmuoto. Teemahaastattelu on vuorovaikutuksellinen tilanne haastateltavan ja haastattelijan välillä. Motivoivia tekijöitä haastatteluun osallistumiseen voi olla ainakin kolme; mielipiteen julki tuominen, omien kokemusten kertominen ja hyvä kokemus aiemmista vastaavista tilanteista.

Teemahaastattelussa on tietty teema ja runko, jonka ympärillä keskustelu käydään, mutta valmiita vastausvaihtoehtoja ei ole annettu. Jokainen aihealue, joka teemahaastatteluun on suunniteltu, käydään läpi laajuudeltaan vaihtelevasti. Tietty teemat ovat valmiina, joiden ympärille keskustelu tehdään ja mikä toimii muistilistana haastattelutilanteessa. (Eskola & Vastamäki 2007, 25–28.) Tuomi ja Sarajärvi (2002, 77–78) taas kirjoittavat teemahaastattelun avoimuuden vaihtelevan pitkälti tutkimuksesta riippuen lähes avoimesta haastattelusta strukturoituun haastatteluun. Teoksessa ilmenee myös teemahaastattelun kysymysten tärkeys liittyen viitekehykseen. Kysymykset on valittu tarkoin tutkimuksen tavoitteita vastaaviksi. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47.) Haastatteluvaihtoehtoja on useita, joista työhömmä valitsimme puolistrukturoidun haastattelun. Puolistrukturoidussa haastattelussa kysymysrunko on sama kaikille, mutta vastausvaihtoehtoja ei ole annettu, jolloin haastateltava itse saa omin sanoin vastata ja kertoa (Eskola & Vastamäki 2007, 27–28.) Haastattelukysymysten lähettäminen haastateltaville etukäteen voi vaikuttaa siihen, että haastattelutilanteissa kerätyn haastatteluaineiston määrä on suurempi. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 75.)

Haastattelupaikan valinta on tärkeää. Paikan tulisi olla rauhallinen, jotta ulkopuolisia häiriötekijöitä, kuten virikkeitä ja melua ei olisi. Haastateltavan kannalta paikka olisi hyvä olla tuttu, jotta hänelle tulisi turvallinen olo. Se voi lisätä teemahaastattelun onnistumisprosenttia. Haastattelupaikkoja on useita, kuten koti, ravintola, koulu, työpaikka ja toimisto. On tärkeää miettiä paikan valintaa tilanne- ja henkilökohtaisesti. Myös paikan esineistö ja istumajärjestys on hyvä ottaa huomioon. Tämä lisää epävarmuuden poistumista, rentoutuneisuutta, keskittymistä ja näin tutkimushaastattelun onnistumista. (Eskola & Vastamäki 2007, 28–30).

6.4 Haastattelujen toteuttaminen

Haastateltavat saimme Laukaan vankilan sosiaalityöntekijä Anne Peuran kautta, joka oli tiedustellut vangeilta kiinnostusta osallistua haastatteluun. Haastateltavat olivat vielä Laukaan vankilassa vankeina, kun Anne Peura kysyi heiltä lupaa luovuttaa yhteystiedot meille, joten kaikki haastateltavamme ovat juuri koevapauden suorittaneita tai koevapauden loppuvaiheessa olevia. Haastateltavat ovat kaikki miehiä, koska Laukaan vankilassa on ainoastaan miesvankeja. Mahdollisuus saada erityyppisiä haastateltavia rajautui siihen, että koevapaudessa olevia on hyvin vähän samanaikaisesti ja yhteydenotto jo koevapauden aikaisemmin suorittaneisiin ei ollut mahdollista enää vankilan kautta.

Saatuamme Anne Peuran kautta vankien yhteystiedot, olimme haastateltaviin yhteydessä puhelimitse ja sovimme haastattelupaikan ja -ajan. Puhelun aikana myös tarkensimme haastateltaville tutkimustamme ja sen tarkoitusta, kerroimme myös mahdollisuudesta saada haastattelukysymykset etukäteen kotiin, jotka jokainen haastateltava halusikin. Puhelun kautta saimme siis haastateltavien osoitteet, joihin lähetimme viikkoa ennen haastattelua haastattelukysymykset. Mukaan laitoimme lyhyen kirjeen opinnäytetyömme tarkoituksesta sekä muistutuksen sopimastamme haastatteluajasta ja -paikasta ja tietysti yhteystietomme.

Haastatteluista vain yhtä jouduimme siirtämään haastateltavan kiireiden vuoksi, mutta saimme hänenkin kanssaan sovittua uuden haastatteluajan. Osa haastateltavista oli yhdyskuntaseuraamustoimiston asiakkaita ja saimmekin viestiä ohjaajamme Anne Peuran kautta, että haastateltavilla on mahdollista kysyä omalta valvojaltaan yhdyskuntaseuraamustoimistosta mahdollisuutta

hyödyntää haastatteluamme yhtenä valvontakäyntinä. Vain yksi haastateltavamme käytti tätä mahdollisuutta.

Haastattelu toteutettiin elokuussa 2011 yhdyskuntaseuraamustoimiston tiloissa tai haastateltavan kotona. Kerroimme haastateltaville, että meillä on myös mahdollista varata haastattelupaikaksi tilat koulultamme tai mahdollisuuksien mukaan voisimme selvittää jotain haastateltavan ehdottamaa paikkaa. Neljä haastateltavaa halusi haastattelupaikaksi yhdyskuntaseuraamustoimiston, koska se oli heille entuudestaan tuttu paikka ja sijainniltaan hyvässä paikassa. Yksi haastateltavista halusi haastattelun järjestettävän kotiinsa, joten teimme myös yhden haastattelun haastateltavan kotona.

Haastatteluihin olimme varanneet aikaa tunnista kahteen, mutta haastattelut kestivät 35 minuutista 1,5 tuntiin. Litteroinnit haastatteluista tehtiin samalla ajanjaksolla haastatteluiden kanssa, josta syntyi 62 sivua litteroitua tekstiä rivivälillä 1,5. Litteroimatta jätimme joitakin epäolennaisia asioita, joita haastateltava kertoi. Tällaisia litteroimattomia asioita olivat mm. haastateltavan kertomukset tarkemmin ystäviensä elämästä tai tarkemmat kuvaukset työpaikasta. Haastateltavien ikäjakauma oli 20–60 vuoden välillä ja kaikki haastateltavat olivat miehiä. Tuomion pituudet vaihteli haastateltavilla 16kk-4,5 vuoden välillä ja koevapauden kesto vaihteli haastateltavilla 1,5kk-4,5kk välillä. Haastateltavia oli viisi joista vielä yksi oli valvotussa koevapaudessa ja kaikki muut olivat ehdonalaisessa joka jatkui valvottuna tai valvomattomana. Haastateltavien vankilassa olo kertalaisuus vaihteli 1-3 kerran välillä. Enemmistöllä haastateltavista oli kuitenkin ensimmäinen kerta. Haastateltavista neljällä oli lapsia ja he olivat siviilisäädyltään avoliitossa, parisuhteessa, eronneita tai yksin asuvia.

6.5 Aineiston keruu ja sisällönanalyysi

Analysointimenetelmänä käytämme sisällönanalyysia, koska olemme pohtineet tämän selkeimmin olevan keino tutkimusongelmiemme vastausten syntymiseen. Sisällönanalyysi on merkittävä vaihe, jolloin kysymykset, tutkimusongelmat alkavat saada vastauksia. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 216, 219.) Analyysin teko keinoja on paljon, joten vaati aikaa tutustua eri teorioihin, ennen kuin löysimme tutkimustavoitteillemme sopivan analyysimuodon.

Tuomen ja Sarajärven (2002, 93, 97–101) mukaan sisällönanalyysi on sekä metodi, myös väljä teoreettinen kehys. Sisällönanalyysissä on kolme analyysimuotoa, aineistolähtöinen analyysi, jossa teoria ei ole analyysin pohjalla, teoriasidonnainen analyysi, jossa lähdetään aineistolähtöisestä analyysistä, mutta joka analyysin loppuvaiheessa määrittää teorian kautta. Kolmas analyysin muoto on teorialähtöinen analyysi, joka tarkoittaa lyhyesti tiettyyn teoriaan nojaavaa analyysia. Näistä vaihtoehdoista käytämme haastatteluiden analysoinnissa aineistolähtöistä analyysia, joka pohjautuu haastatteluiden kautta saamaamme materiaaliin, ei aikaisempiin tietoihin tai havaintoihin. Tämä joutuen pitkälti siitä, että työmme tarkoitus on saada kokemusten kautta tietoa ja näin ollen tutkimusongelmiin ratkaisuja. Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen (2010, 9, 11) kertovat haastattelujen tuotoksen olevan usein suuri määrä materiaalia, joka ei suoranaisesti vastaa tutkijan tutkimusongelmaan. He mainitsevat kolme tehtävää, joiden avulla aineiston analyysi tapahtuu, eli aineiston luokittelu, analyysi ja tulkinta.

Nauhoitimme haastattelut äänityslaitteella ja tämän jälkeen litteroimme haastattelut eli muutimme sen tekstimuotoon. Litteroinnissa on mietittävä tutkimuskohdetta, kuten vuorovaikutusta, käyttäytymistä ja asiasisältöä. Haastat-

teluissamme kohde on haastateltavilta tuleva asiasisältö, joten litterointi tehdään tutkimusongelman edellyttämällä tarkkuudella. Laadullisen tutkimuksen analyysi tehdäänkin usein litteroidusta aineistosta, koska nauhoitetun haastattelun kokonaisuuden hahmottaminen on sinällään hankalaa. (Ruusu- vuori 2010, 424–427.) Litteroitu teksti värjätään eri väreillä, niin että jokaiselle haastateltavalle tulee oma väri. Tämä helpottaa ja selventää aineiston jatkokäsittelyssä. Haastateltavat numeroimme 1-5 satunnaisessa järjestyksessä.

Luotettavuuden kannalta olisi tärkeää pystyä säilyttämään nauhoitettu aineisto myöhempää käyttöä varten, kuten havaintojen tarkistamista ja uutta litterointia varten (Ruusu- vuori 2010, 428.) Myös Nikander (2010, 433) mainitsee litteroinnin tuovan läpinäkyvyyttä tutkimukseen, joka taas parantaa tutkimuksen validiteettia. Koska kyseessä on suhteellisen pieni joukko koevapaudessa olevia/olleita ja vankilan nimi on mainittu, intimiteettisuoja- n takaamiseksi olemme luvanneet nauhat asianmukaisesti hävittää työn valmistuttua.

Litteroinnin jälkeen teemme aineistolle pelkistämisen, eli redusoinnin. Jaamme litteroidusta aineistosta eri teemojen alle nousevat alkuperäisilmaukset. Alkuperäisilmauksista etsimme yhtäläisyyksiä, jotka asetamme pienempään ryhmään, eli pelkistettyjen ilmausten ryhmään. Yhtäläisyyksiä ovat mm. samasta ilmiöstä kertominen. Näille eri ryhmille annamme nimittäjän. Tämän jälkeen klusteroimme eli ryhmittelemme pelkistetyt ilmaukset ja teemme näistä yhtenäisiä alaluokkia ja annamme näille alaluokille nimitykset. Ryhmitteilyä tehdessä pitää muistaa ottaa huomioon poikkeavat ilmaisut ja eriävät mielipiteet. Niitä ei saa jättää huomiotta. (Alasuutari 1999, 40–43; Tuomi & Sarajärvi 2002, 112–113.)

Klusteroinnin jälkeen siirrymme vielä aineiston abstrahointiin eli käsitteellistämiseen, jossa aineistosta erotetaan tutkimuksen kannalta olennainen tieto. Aineistosta valitun tiedon perusteella muodostetaan teoreettisia käsitteitä ja johtopäätöksiä. Käsitteellistämistä voidaan tehdä niin pitkälle kuin se on aineiston kannalta mahdollista. Ratkaisu tutkimustehtävään syntyy ymmärryksestä haastateltavien omaan näkökulmaan, sekä vastausten tulkintaan, päätteilyyn ja käsitteiden yhdistämiseen. Aineisto on ensin hyvin empiiristä, eli tutkimuksen perustumista kokemuksiin, havaintoihin ja niiden analysointiin, kunnes analyysin aikana aineisto muuttuu käsitteellisemmäksi. (Empiirinen tutkimus; Tuomi & Sarajärvi 2002, 114–115.)

7 TUTKIMUSTULOKSET

7.1 Aineiston analyysi

Litteroimme haastattelut heti samana päivänä kirjalliseen muotoon ja kuunteelimme nauhoitetut haastattelut vielä uudelleen litteroinnin jälkeen, ja korjasimme vielä näin mahdolliset kirjoitusvirheet. Tarkistimme myös toistemme litteroidut tekstit kuuntelemalla ja korjaamalla mahdolliset eteen tulleet kirjoitusvirheet. Jätimme litteroimatta alku- ja loppukeskustelut sekä täytesanat ööö tai hmm. Erotimme kesken jääneet lauseet kolmella pisteellä. Pitkät tauot merkittiin tekstiin (tauko) ja epäselvät kohdat merkitsimme myös laittamalla sulkuihin (epäselvää). Litteroitua tekstiä tuli yhteensä 62 sivua.

Annoimme haastateltaville värikoodit eli H1 on sininen, H2 on punainen, H3 on keltainen, H4 on vihreä ja H5 on oranssi. Värikoodin perusteella oli kokojen helppo seurata kuka oli vastannut mitäkin eri kysymyksiin. Tulostimme jokaisen litteroidun haastattelun paperimuotoon ja yhdistelimme kunkin ky-

symyksen vastaukset omiin pinoihin. Haastattelulomakkeen (ks. liite 4) olemme jakaneet kolmeen teemaan; koevapauden suunnittelu ja valmistelu, valvottu koevapaus ja valvotusta koevapaudesta vapautuminen. Näiden teemojen pohjalta lähdimme käymään läpi haastattelusta saamiamme vastauksia. Kävimme kaikki haastattelut yhdessä läpi ja siirsimme vastauksia teemojen alle vastauksen perusteella, koska haastateltavat saattoivat puhua uutta teemaa käsiteltäessä vielä edelliseen teemaan liittyen olevaan kysymykseen. Monesti haastatteluissa kävi niin, että haastateltava saattoi muistaa kesken jotain uutta mitä halusi liittää jo edellisessä teemassa kysytyyn kysymykseen.

Ensimmäisestä teemasta; valvotun koevapauden suunnittelu ja valmistelu annamme esimerkin miten olemme lähteneet jokaista teemaa purkamaan sisällönanalyysillä. Luvussa 7.1.1 kerromme lyhyesti taulukon otsikossa, mitä olemme missäkin vaiheessa tehneet. Kahden muun teeman käsittelyssä jätämme välivaiheet pois ja hyppäämme suoraan teeman abstrahoituun muotoon. Haasteltavien vastauksissa olemme joissain kohdin käyttäneet kirjainta X, koska tällöin haastateltava on maininnut jotain mistä hänet voisi olla mahdollista tunnistaa. Olemme siis poistaneet tunnistettavissa kohdissa haasteltavan oikean ilmaisun ja laittaneet X:n jälkeen sulkuihin kiertoilmaisun asialle, mitä haasteltava on tarkoittanut.

7.1.1 Valvotun koevapauden suunnittelu ja valmistelu

TAULUKKO 3. Tässä esimerkki siitä, kun aineisto on redusoitu eli pelkistetty.

ALKUPERÄISILMAUKSET	PELKISTETTY ILMAUS
<i>"Kyl määh niinku muistan että siinä sai, sai niinku jotakin nii. Tehti se ensimmäinen kerta niin sit siinä ehotettiin tätä, että voi niinku</i>	Tiedon riittävyys

<p><i>jossain vaiheessa kahtoo sitä että.” (H5, vankilassa)</i></p> <p><i>” Joo, kyllä se vähä niinku se, se lyötiin puskitta silmille, niinku sen suurempia selvoittämättä. Kysy että kiinnostaako ja kyllä ne sitten selvoitti mitä se niin ku tarkoittaa.” (H4, vankilassa)</i></p>	
<p><i>”Se oli kyllä ihan mutkatonta alusta asti.” (H3)</i></p> <p><i>”No joo, kyllä mää ehkä aika hyvin sisäistin sen.” (H2)</i></p>	Tiedon selkeys
<p><i>”No muilta vangeilta.” (H5)</i></p> <p><i>”X (läheiset) otti puheenaiheeksi ja sitten vankitoverit X:ssä (vankilassa) että Laukaassa.” (H1)</i></p>	Lähiympäristö tiedon antajana
<p><i>”Kyllä joo, se oli itse asiassa ja pääs yllättävän paljon vaikuttamaan ite.” (H4)</i></p> <p><i>”No joo, kyl aika hyvin yhdessä ne käytiin, että sitte sai ite päättää että mihin muuttaa ja mihi menee töihin ja että tällei kyl sai olla iha.” (H2)</i></p>	Vaikuttamisen mahdollisuudet
<p><i>”No se oli niin ku justiin niin ku nää paikat oli sillei, missä saa niin ku pyöriä ja se oli niin ku semmonen, et ei siinä.”(H5)</i></p>	Liikkumisrajoitukset
<p><i>” Justiin se, että piti olla se X (toimintavelvoite), et pääsee ees koko hommaan, et se oli niin ku semmonen hirvee säädön, säädön niin ku aiheena ja toinen oli just sitten et mulla oli X (perhe), et se oli toinen juttu, ne niin ku siinä anto sitä puhtia siihen hommaan.” (H5)</i></p> <p><i>” Niin ne on ne kolme asiaa, mitkä on sit tai mulla oli niin ku et, X (toimintavelvoite) ja sitten tota työpaikka ja sitten se pitää olla se oma koti niin ku et missä asuu.” (H2)</i></p>	Toimintavelvoitteet

<i>"Oli siitä tarkat säännöt, lueteltiin aina enne ku koevapauteen lähti ja vielä piti allekirjoittaa ne paperit ennen kun pääs lähtemään koevapauteen."(H1)</i>	Tarkat säännöt
<i>"No ei ehkä välttämättä ihan koevapaudesta, mut se kun tungetaan tonne siviilin puolelle niin toho raha-asioitten hoitamiseen ois sanut olla pikkusen enemmän apua." (H5)</i>	Taloudellinen huoli
<i>"Olis ihan hyvä olla tavallaan semmonen tavallaan esite, mikä lyyä kouraan että kertoo jo etukäteen pelisäännöt, että minkä mukaan menee, eikä no ne tulee aika loppumetrillä tietoon ne pelisäännöt mitkä piti allekirjoittaa ja hyväksyä se sopimus" (H4)</i>	Tiedon konkreettisuus

TAULUKKO 4. Tässä esimerkki aineiston klusteroinnista eli ryhmittelystä.

PELKISTETTY ILMAUS	ALALUOKKA
Tiedon riittävyys Tiedon selkeys Tiedon konkreettisuus Taloudellinen huoli Lähiympäristö tiedon antajana	Koevapaudesta saatava informaatio
Vaikuttamisen mahdollisuudet	Vaikuttaminen
Liikkumisrajoitukset Tarkat säännöt	Sääntöjen noudattaminen

TAULUKKO 5. Tässä esimerkki aineiston abstrahoinnista eli käsitteellistämisestä.

ALALUOKKA	YLÄLUOKKA
Koevapaudesta saatava informaatio Sääntöjen noudattaminen	Suunnittelu
Vaikuttaminen	Valmistelu

SUUNNITTELU

Yläluokka suunnittelu syntyi alaluokista koevapaudesta saatava informaatio ja sääntöjen noudattaminen.

Koevapaudesta saatava informaatio

Vankila mainitsi suuremmalle osalle haastateltavista vankeuden alussa valvotun koevapauden mahdollisuudesta. Saatu tieto oli vähäistä, mutta selkeää. Muutamit haastateltavat kertoivat myös odottaneensa koevapauden päätöstä melko pitkään, tietämättä oikein mitä viranomaistaholla päätöksenteossa tapahtuu. On tärkeä huomioida, ettei kaikkien haastateltavien kohdalla ollut kyse Laukaan vankilasta vaan vankeusrangaistuksen alun sijoitteluvankilasta. Koevapauden lähestyessä Laukaan vankilasta saatava tieto oli haastateltavien mielestä konkreettisempaa ja kokonaisvaltaisempaa.

No siis ei siitä sanottu mitään muuta ku semmonen on maholista. Siitä ei sen enempää keskusteltu. Se vaan tuli sitten loppuvaiheessa tuli sitten niin ku enempi tietoo sitte, oli vaan heitto, et semmonen on mahdollista. (H5)

Haastateltavista neljä oli saanut tietoa valvotusta koevapaudesta myös vankitovereilta. Yksi haastateltavista oli saanut tietoa valvotun koevapauden mahdollisuudesta myös läheisiltään.

No sitten kaikki ketkä, vangit siinä ympärillä oli, kerto mitä se niin ku pitää sisällään muuta, semmosta huhupuhetta mitkä oli taas nyt sitten oli ihan puutaheinää osittain. (H4)

X (läheiset) otti puheenaiheeksi ja sitten vankitoverit X:ssä (vankila)että Laukaassa puhuvat sit. (H1)

Sääntöjen noudattaminen

Sääntöjen noudattamisesta esiin nousi haastateltavien tarve saada enemmän informaatiota valvotun koevapauden ehdoista jo suunnittelun alkuvaiheessa. Myös tietoa koevapaudesta olisi toivottu saatavan kirjallisessa muodossa niin haastateltavalle kuin hänen perheellensäkin, jotta ehtoja voisi tarkistaa tarpeen tullen. Säännöt koettiin kuitenkin tarpeellisiksi ja selkeiksi valvotun koevapauden onnistumisen kannalta.

Oli siitä tarkat säännöt lueteltiin aina enne ku koevapauteen lähti ja vielä piti allekirjoittaa ne paperit ennen kun pääs lähtemään koevapauteen. (H1)

Se että tää systeemi pelaa helkkarin hyvin, kun sitä vaan tuota noudattaa niitä sääntöjä, mitä on annettu ja jos niitä rikkoo sehän on ihan luonnollinen asia että joutuu sitte kärsimään. (H3)

Olishan sitä hyvä olla tavallaan semmonen tavallaan esite, mikä lyyä kouraan, että kertoo jo etukäteen pelisäännöt, että minkä mukaan menee. (H4)

VALMISTELU

Toinen yläluokka valmistelu syntyi alaluokasta vaikuttaminen.

Vaikuttaminen

Haastateltavat kokivat, että valmistelussa sai olla mukana, mutta valmiina oli myös valvotun koevapauden ehtoja, joihin ei voinut vaikuttaa. He kokivat

mm. vaikutusmahdollisuuksia toimintavelvoitteisiin, liikkumisrajoituksiin ja asumiseen.

No joo, ky aika hyvin yhdessä ne käytiin, että sitte sai ite päättää että mihiin muuttaa ja mihi menee töihi ja että tällei et kyl sai olla iha. (H2)

No ei siinä oikee, ei varmaa ollu mitää semmosta, et kyllä se aika niitten sääntöjen mukaan mennään, et ei siihen paljoo vaikutuksia pysty ite heittää. (H5)

Aattelin et jos kokeilee kepillä jäätä, että saako koko X (paikkakunta) alueeks, ku X (paikkakunta) on aika suuri käsite, nii sehä meni semmosenaan läpi sitte. Sai heilua tuolla miten sattuu, kunha vaa oli kymmeneltä kotonan. (H4)

Huolen aiheena koettiin asumisen järjestämisen hankaluus, joka vaikuttaa oleellisesti koevapautteen pääsemiseen. Yksi haastateltava nosti esiin myös oman huolen muiden vankitoverien asumisjärjestelyiden mahdottomuudesta ja näin koevapautteen pääsyn epäonnistumisesta.

No enemmän huomiota, toi asuntohomma oli semmonen. Kuntahan ei antanut minkään näköstä asuntoo siitä suorilta. Ja se sitte heitti hankalaks tuon tilanteen. Sitten onneks sain X kautta asunnon. Sillei et muutenha se ei olis järjestyny koko systeemi. Et se on yks semmone, pitäs olla enemmän huomiota, et autettas enemmän muuta ku se et lähetetään vaan se asuntohakupaperit sinne. (H4)

7.1.2 Koevapaus

TAULUKKO 6. Valvottua koevapautta kuvaavat ala- ja yläluokat.

ALALUOKKA	YLÄLUOKKA
Toimeentulo	Fyysinen tuki
Koevapauteen siirtymisen hämmennys Tulevaisuus Yhteydenpito Tukitoimet Sosiaaliset suhteet Tiedollinen tuki	Psykososiaalinen tuki

FYYSINEN TUKI

Yläluokka fyysinen tuki syntyi alaluokasta toimeentulo.

Toimeentulo

Haastateltavamme olivat työelämässä, koulussa ja työvoimapolitiittisissa toimenpiteissä olevia. Yksi haastateltavista ei halunnut tarkentaa omaa tilannettaan, joten hänen osaltaan emme tiedä hänen tilanteestaan. Osalla haastateltavista siis toimeentulo oli turvattu joko työstä saatavalla palkalla tai muilla sosiaaliturvaetuuksilla. Huolena kuitenkin nousi se, että muutamat olisivat tarvinneet taloudellista ohjausta ja neuvontaa koevapauteen siirryttäessä.

No taloudellisestihan se oli aika shokki ku ponnaat yhtäkkiä sieltä täyestä ylläpidosta Kelan korvauksille, niin taloudellinen hommahan siinä on aika kova.(H4)

No se on just sit se, siin ois pitänyt jeesata siihe raha hommaan aika paljo että. Olin niin ku melkein kaks kuukautta olin ilman rahoja kun mä en tajunnut, mitä ois pitänyt tekemään ensimmäisenä. (H5)

PSYKOSOSIAALINEN TUKI

Yläluokka psykososiaalinen tuki syntyi alaluokista koevapauteen siirtymisen hämmennys, tulevaisuus, yhteydenpito, tukitoimet, sosiaaliset suhteet ja tiedollinen tuki.

Koevapauteen siirtymisen hämmennys

Haastateltavat kokivat koevapauteen pääsyn hyvänä, mutta hämmentävänä kokemuksena laitosoloajan jälkeen. Koevapauteen tottumiseen meni jokaisella oma aikansa, sillä oli totuttava taas elämään siviilissä ja toisaalta elettävä tarkkojen sääntöjen ja ohjeiden mukaan.

No kyllähän se oli sillei iha hieno, hieno juttu niin, jännitti aluks aika paljon että sit pääs kiinni tohon siviilielämään sillei että. (H5)

No se oli semmonen hämmentävä, hämmentävä homma oli. Se kyl meni siinä parin viikon jälkeen ohi. (H4)

Vankilalla on nii paljo helpompi olla ku ei tarvi muusta välittää, että ku o oikeeseen aikaan ilmoittautumassa niin ku Laukaassaki. Muuten sait olla siellä omissa oloissa niin ku. Yhtäkkiä painelet tonne ihmisten ilmoille, niin se on aika shokki. (H4)

En mä ees hokannut koko juttua että ollaan kotosallakin vaihteeksi. (H1)

Tulevaisuus

Haastateltavat pohtivat siirtymistä koevapauteen hyvin käytännöllisesti ja konkreettisesti esimerkiksi tavaroiden siirtämisenä vankilasta kotiin. Kaikki haastateltavat halusivat suunnata katseensa eteenpäin ja keskittyä tulevaan siviilielämän harjoitteluun koevapauden avulla.

No mulla se meni sillai että mä siirryin vaan X ja jatkoin elämää eteenpäin. (H3)

*Eihän se ollu ku kampeet kanton ja lähti kämpille. Ei siinä sen suu-
rempaa ollu. (H4)*

Yhteydenpito

Lähes kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, etteivät kaivanneet yhteydenpitoa vankilasta enempää kuin jo saivat. Aamuiset soitot vankilaan koettiin riittäväksi. Haastatteluista nousi esiin myös huoli yhteydenpidon vähäisyydestä, sillä silloin saattaa jäädä huomaamatta jos jollakin olisi todellista tarvetta saada apua ongelmiinsa.

No siis kyllä mä nyt ootin et se ois ollut vaik kerran viikossa ois käyty pyörähtämässä et ei ne niin ku paljo. Jos niin ku meinaa, mieltii et on ihmisiä kuitenkin joilla saattaa jos jonkinlaista ongelmia olla, nii kyllähän sitä pitäis nytte tarkkailla. (H5)

Niin, mut ei se huono juttu oo et sitä niin paljon oo (yhteydenpitoa), mut kyl kuitenkin ois sitä saanut olla enemmän sit loppupeleissä. (H5)

Ei mulle riittää ku saa soitettua sen aamusoiton. (H3)

Tukitoimet

Kaikki haastateltavat kokivat suunnitellut tukitoimet tarpeellisina arjen sujumisenkin kannalta.

Joo, no kyllähän ne tarpeellisia on. Sitähän ois vaikka mitä kehitellyt konnuuksia varmaan tossa jos niitä rajoja ei ois asetettu. Sitten jos tuota X (toimintavelvoite) ei ois ollut, ois päivät käynyt aika pitkäks, että tuskin ois enää kestänyt sääntöjen rajoissa että. On hyvä että on tekemistä. Ainakin ite koen et jos ei oo mitään tekemistä, niin aika käy nopeeta pitkäks. (H4)

No, kyllä ne jossain määrin oli tarpeellisia, et kyllähän ne tuki niin ku X käynnit (toimintavelvoite) ja kaikki muutkin niin kyllähän ne tukee sitä arkee ja alkuunpääsyä. (H2)

Tukitoimiin sitoutuminenkin näytti kaikille haastateltaville olevan pääsääntöisesti helppoa, eikä niissä koettu suurempia ongelmia. Tukitoimiin sitoutumista helpotti muutamilla se, että heillä oli perhe ja koevapaus taas mahdollisesti perheen kanssa olemisen kotona.

Ihan kaikkiin, et ei mulla ainakaan ollut vaikeuksia sitoutua mihinkään. On niin iso motivaattori tuo X (lapsi) et ei siinä. (H2)

Eihän siinä ollut minun mielestä ainakaan mitään sen suurempaa hankaluutta. (H4)

Haastatteluiden perusteella vain muutaman elämää liikkumisalue häiritsi vähän. Suurin osa haastateltavista oli liikkumisalueeseen tyytyväisiä.

No ei siinä sillei, toi X (paikkakunta) on nii iso alue että kyllä siinä pysyy käymään joka paikassa. (H5)

Liikkumisalueet oli tota semmonen, että, se oli hankalaa, että aatteli että lähempä käymään tuolla, mut sit tajus et enhän mä voi lähtee ennenkö on anottu lupa. (H4)

Kotiintuloaika ja sen noudattaminen oli myös ymmärretty sääntöihin kuuluvana. Haastatteluista kävi ilmi, että osa oli kokenut sen olevan hyvä keino päästä normaaliin päivärytmiin, jota oli jatkettu myös vapaudessa.

Se on ku kymmeneltä on oltava kotona ku nakutettu niin se oli vähän semmonen että, se meinasvälillä vähän venähtää mutta. Kiire pari kertaa tuli siinä. (H4)

Päihteettömänä olo koettiin helpoksi, mutta haastatteluista nousi esiin huoli toisista koevapaudessa olevista, joilla päihteet mahdollisesti tulevat takaisin kuvioihin ja se tuo ongelmia.

Ei se hankalaa ollut, ei se ainakaan minulle. Joillekinhan se tietenkin voi olla, mutta ei se minulle oo sillei. (H4)

Kun se katkee se koevapaus, sitten alkaa se ryyppääminen ja sitten tota niin, sitten ne on takas (vankilassa). (H3)

Sosiaaliset suhteet

Haastateltavilla ei ole valvotun koevapauden aikana tapahtunut sosiaalisissa suhteissa suurempia muutoksia. Kännykän käyttö nostettiin helpottavaksi tekijäksi, koska liikkumisrajoituksista huolimatta voi kännykällä olla yhteydessä läheisiinsä.

No on ne tietysti varmaan parantunut, mutta Laukaassakin saa omaa puhelinta käyttää niin ei sillei muuttunut mihinkään. (H2)

Iha normaalisti touhunnut ja käynyt, ollut tekemisissä. Ei siinäkään (sosiaalisissa suhteissa) mitään ihmeellistä oo tapahtunut. (H3)

Perheen ja läheisten suhtautuminen koevapauteen koettiin lähes jokaisessa vastauksessa positiiviseksi. Päällimmäisenä nousi esiin se, että haastateltava koki perheelle tärkeäksi oman apunsa arjen pyörittämisessä. Myös muuttamassa vastauksessa tuli esiin se, miten vankeus oli vienyt aikaa nähdä lasten kasvua ja nyt koevapaus mahdollisti päästä takaisin kotiin ja lasten pariin.

No kyl mä luulen et ne tykkäs. Iskä tuli kotia ku kuitenkin meni niin pitkä aika sitä X (lapsi) aikaa meni ohi ni, varmaan se on muutenkin raskasta itekseen hoitaa, nii kyl ne varmaan mielissään et tuli apua. (H2)

Tiedollinen tuki

Haastateltavilta nousi esiin tarve saada enemmän tietoa ja neuvoja koevapauden siirryttäessä. Myös se, että annettava tieto olisi viranomaisten puolelta todellisuutta vastaavaa eikä vangeille luotaisi liian suuria uhkakuvia valvotusta koevapaudesta. Tietoa toivottiin myös kirjattavan kirjalliseen muotoon,

jonkinlaiseen oppaaseen, josta ilmenisi kaikki olennainen koevapauden suunnittelusta sen loppumiseen.

Et se on yks semmonen, pitäs enemmän huomiota, et autettais enemmän muuta ku se et lähetetään vaan se asuntohakemuspaperit. (H4)

Se on se suunnitteluvaihe, niin siinä pitäs olla enemmän (aikaa) ja ilmoittaa enemmän (minkälaiset mahdollisuudet koevapauteen). Se on pahin ku et tiijä mitenkä tilanne on. (H4)

Ei pidä pelotella liikaa vankeja siitä että miten se koevapaus oikeesti tapahtuu. (H1)

7.1.3 Koevapaudesta vapautuminen

TAULUKKO 7. Valvotusta koevapaudesta vapautumista kuvaavat ala- ja yläluokat.

ALALUOKKA	YLÄLUOKKA
Rajoitukset rajoittaa	Säännöt
Tuen tarpeellisuus	Psykososiaalinen tuki
Valvonta ja seuranta Vankilan resurssit Terveystuolto	Valtion resurssit
Toimintavelvoitteiden jatkuminen vapaudessa tärkeitä Tulevaisuuteen suuntautuneisuus	Jatkuvuus ja Toiveikkuus

SÄÄNNÖT

Yläluokka säännöt syntyivät alaluokasta rajoitukset rajoittaa.

Rajoitukset rajoittaa

Haastateltavillamme koevapauden kesto vaihteli 1.5kk:n ja 4.5 kk:n välillä.

Haastateltavilta nousi erinäisiä mielipiteitä koevapauden kestosta. Eräs haastateltava koki koevapauden keston hyvänä tuomion pituuteen nähden, kun taas muutama haastateltava koki koevapauden olleen kestoltaan liian pitkä.

No aika pitkähän se sinänsä oli X (koevapauden kesto) kk, mut tota noin ni ei se kyllä, viimeiset kaks viikkoo tuntu semmoselta pitkältä, eka kuukaus meni että hujahti. (H4)

Emmää puolta vuotta ois ainakaan ollu, kyllä toi X (koevapauden kesto) kk maksimi on, et se on tosi pitkä aika, kun sää kuitenkin kokoajan piijät sitä puhelinta ja sulla on paikat mihkä sää saat mennä. (H5)

Koevapaus koettiin pitkäksi, johtuen rajoituksista ja valvonnasta.

No se ku oot kaiken rajotusten kahlimana siinä ja vähän jo menojalca vi-pattas oven raossa. Niin se alko siinä tota noinnii tuntumaa ja sitten ku ei oikein mitään pysty tekemään, lähtemään mihinkään tai muuten tämmöstä näin, niin se oli semmosta kotona nyhjäämistä. (H4)

PSYKOSOSIAALINEN TUKI

Yläluokka psykososiaalinen tuki syntyi alaluokasta tuen tarpeellisuus.

Tuen tarpeellisuus

Vahvimmin esiin tuli tukimuodoista vankilan yhteydenpito, valvonta, sekä yhdyskuntaseuraamustoimiston valvontakäynnit. Kuntouttavista tukitoimista mainittiin päihdeseuranta. Yksi haastateltava mainitsi tukimuodoksi myös koulutuksen. Lähes kaikki vastaajat kokivat tuen olleen riittävää ja noin puo-

let haastateltavista koki sen hyödylliseksi. Koevapaus koettiin mm. kevyemmäksi laskuksi yhteiskuntaan sijoittumisessa.

Ei tässä ihmeellisempää, ihan hyvä systeemi että tällöinen järjestetään, koevapaus, se on huomattavasti kevyempi lasku, ku suora potkastas vankilan ovelta pihalle.(H4)

Koevapauden jälkeen jatkuneet valvontakäynnit yhdyskuntaseuraamustoimistossa koettiin tukea antavaksi, positiiviseksi asiaksi.

Täältä (yhdyskuntaseuraamustoimisto) oli hyvä tuki sen suhteen vapautumiseen, et ainakin näin ku jatku valvottuna ehdonalaisena, nii on ne tapaamiset, niin se on kyl hyvä puoli siinä. (H4)

No kyllähän nyt tässä (yhdyskuntaseuraamustoimisto) käy höpöttelemässä että, nii et eihän siinä semmosta erikoista ja onhan se iha, on se mukava käyä jollekin juttelee täällä. Saa iha ajatuksia ulos. (H5)

Eräs haastateltava koki, että juuri mielekäs koulutus on hyvä toimintavelvoite, koska koevapauden päätyttyä se jatkuu ja näin katse on saatu tulevaan. Esiin nousikin, että koevapauden päätyttyä, toimintavelvoitteista koulutus ja työtoiminta jatkuvat kolmella vastaajista. Neljäs oli myös töissä, mutta vaihtanut työtä.

No sinänsä joo, että on tuo X (toimintavelvoite) mitä jatkaa. On niinku saatu se katse tulevaisuuteen, eikä vaan huomiseen päivään, pitemmälle sillei, se siitä on hyöty. (H4)

Pari haastateltavaa koki, että valvonta ja liikkumisrajoitukset ovat auttaneet päivärytmin löytymisessä.

Kyl niistä jäi tietysti semmonen rytmi jäi niinku päälle, oikeenlainen rytmi. (H2)

Haastatteluissa esiin nousi oman aktiivisuuden tärkeys, sekä huoli muista koevapaudessa olevista ja heidän pärjäämisestään. Lähinnä huoli koski tukitoimien, mukaan lukien asumisen päättymistä heti koevapauden päätyttyä. Muutamat haastateltavat totesivatkin, että ihmiset jäävät tyhjän päälle tässä tilanteessa ja löytävät negatiivisia selviytymiskeinoja, kuten päihitteet, jotka mahdollisesti edesauttavat rikolliseen elämäntapaan paluuta.

Eihän ketään voi tulla käestä pitämään, että nyt pääset vapaaks, kyl jokaisen pitää ite sit. Ei ketään voi niinku siinä ohjata iha väkisin. (H2)

Siinä olis tarkempi se että se jatkuis se työ ja asunto ja pitempään, että se pääs elämässä alkuun. (H3)

VALTION RESURSSIT

Yläluokka valtion resurssit syntyi alaluokista valvonta ja seuranta, sekä vankilan resurssit.

Valvonta ja seuranta

Koevapauden loputtua useat haastateltavat kokivat valvonnan ja koevapauden seurannan olleen melko vähäistä. Tämä käsitti lähinnä aamuisin tapahtuvan kontrollisoiton ja muutamat päihdetestaukset. Yhdeltä haastateltavalta nousi esiin, että soittoja olisi voinut olla enemmän.

Se puhelin oli kuin rekvisiittaa taskussa mut eihän sitä käytetty ku kaks minuuttii aamusta silleen kahen minuutin verran ja sit laitoin sen taskuun ja annoin olla sen siellä. (H1)

Nii se ois ihan sillei että vois ne sillee vähä enempi pitää yhteyksiä loppupeleissä kuitenkin että, vähän kuulostelis siinä samalla et mikä on kunto ja tällei et. (H5)

Uudesta pantarangaistus-seuraamuksesta haastateltavilla oli mielipiteitä, niin puolesta kuin vastaan. Osa koki sen ihmisarvoa loukkaavana ja valtion keinona säästää. Eräs haastateltava puolestaan koki sen valvonnan kannalta tehokkaana ja varmempana ratkaisuna, kuin puhelinseuranta.

Valtiolla käy rahat vähiin ja ukkoja saadaan pois, panta vaan jalkaan ja pihalle. (H3)

Nilkkapantaa pitäis laittaa, on se vähän se rupee oleen loukkaus ihmistä kohtaan että se että kun itse tietää että on jotkut pelisäännöt mut se ettei tarvi muiden ihmisten tietää et sä elät joidenkin sääntöjen mukaisesti. (H1)

Minun henkilökohtainen mielipide, että tää (puhelin) on paljo parempi kun joku panta kaulassa ku koira kulkee tuolla. (H3)

Se (pantarangaistus) olis itse asiassa ihan hyväkin, ihan hyväkin sillei ettei pääsis sillei koijaamaan siinä. (H4)

Vankilan resurssit

Muutama haastateltava nosti esiin myös resurssien puutteen, joka kohdistui valvotun koevapauden valmisteluun. Haastateltavat olivat sitä mieltä, että kaikki valvottua koevapautta eniten tarvitsevat eivät siihen pääse, koska työntekijöiden aika menee valmistellessa sellaisten henkilöiden koevapautta, jotka eivät sitä tarvitsisi.

Jotka ei tarvi sitä koevapautta pääsee sitte koevapauteen ja sitten munaa ja sit menee toisilta siihen mahdollisuus ku valmistellaan niitten koevapautta. (H3)

Haastatteluissa nousi esiin myös rahallisten resurssien puute terveydenhuollon palveluissa vangeille.

Terveydenhuolto on yks että se ei pelitä, mut kai niille on annettu säännöt että ne ei saa tuota vangin kohdalla ylittää budjettia. Sille on tietty annettu määrärahat 500 euroa, että niin kallista ei saa korjauttaa. Ei se sairaanhoitajan vika ole, että se ei saa. (H3)

Vankilaan myös toivottiin lisää kuria ja vartijoita huolehtimaan yleisestä järjestyksestä.

Vähä vartijoita laittamaan tiukempaa kuria ja sit, jotka ei kuulu siihen niin pihalle vaan suoraan jotka ei sopeudu siihen, ei sitte noudata niitä annettuja, että ei se nyt mikään. Jos kerran tommoseen pääsee niin pitä olla niin ku ihmiset. Siinä ku muutama on semmonen niin kärsii koko seurakunta sitte. (H3)

JATKUVUUS JA TOIVEIKKUUS

Yläluokka jatkuvuus ja toiveikkuus syntyivät alaluokista toimintavelvoitteiden jatkuminen vapaudessa tärkeitä ja tulevaisuuteen suuntautuneisuus.

Toimintavelvoitteiden jatkaminen vapaudessa tärkeitä

Lähes kaikilta haastateltavilta tuli esiin ajatus toimintavelvoitteiden jatkuvuuden tärkeydestä koevapauden päätyttyä. He kokivat, että se auttaa pysymään kiinni yhteiskunnassa, pääsisi elämässä uuteen alkuun ja näin ollen myös kriminogeeniset riskitekijät saataisiin pienemmiksi. Useat haastateltavat

olivatkin löytäneet itselleen mielekästä toimintaa ja kaikilla asuminen oli kunnossa. Huoli muista koevapauteen päässeistä ja pääsevistä nousi esiin.

Työhän se on sitten kun monikaan ei saa työtä niin sitten on se ryyppääminen ja sosiaalihuollossa pyöriminen ja siitähän se sitte lähtee. Mutta siinä ois kyllä kehitettävää kun siviiliin pääsee et siellä olis sit jotain tukee, että se ei sitten katkeis yks kaks sen jälkeen. (H3)

Tulevaisuuteen suuntautuneisuus

Haastateltavilla oli selkeästi tulevaisuuteen suuntautuneet ajatukset ja vankila kokemuksen jättäminen menneisyyteen. Tulevaisuuden suunnitelmiin kuului työ tai koulutus, perhe-elämä, ehdonalaisen loppuun saattaminen ja rikosrekisterin puhtaaksi saaminen.

No kuhan tää ehdonalainen nyt loppuu niin kaikki on hyvin että. Sitten vielä tuo, tuo rikosrekisterin kun saa puhtaaksi pääsee eteenpäin hommissa. (H1)

Ihan normaalia perhe-elämää. En mee enää koskaan linnaan, et se on takana. (H2)

7.2 Johtopäätökset

Haastatteluumme osallistui viisi valvotussa koevapaudessa olevaa tai jo koevapauden suorittanutta henkilöä, joilla oli tutkimukseemme vaadittava kokemus tutkittavasta asiasta. Lähdimme liikkeelle asettamalla tutkimukselle tutkimusongelmat. Haastattelulomakkeen jaoin kolmeen teemaan; ensimmäinen teema käsitteli valvotun koevapauden suunnittelua ja valmistelua, toinen teema keskittyi itse valvottuun koevapauteen ja kolmas teema puolestaan pureutui valvotusta koevapaudesta vapautumiseen.

Tulemme käymään johtopäätökset teemoittain sekä nostamme samasta aiheesta tutkittujen tutkimusten tuloksia ja vertaamme niitä saamiimme tuloksiin. Lopuksi käymme vielä läpi yhteenvedon, jossa käsitellään tutkimusongelmiin saadut vastaukset. Olemme jakaneet tulosten läpikäymisen moneen erilliseen kappaleeseen, koska koemme että tätä kautta tulokset avautuvat selkeämmin lukijalle.

7.2.1 Valvotun koevapauden suunnittelu ja valmistelu

Valvotun koevapauden sisältöön haastateltavat kokivat saaneensa vaikuttaa. Vaikutusmahdollisuudet toimintavelvoitteisiin, liikkumisrajoituksiin ja asumiseen koettiin pääsääntöisesti hyvinä. Enemmän tukea kuitenkin kaivattiin juuri asunnon hankintaan, koska ilman asunnon järjestymistä koevapaus ei ole mahdollista. Rikosseuraamuslaitoksen menettelyohjeessa kuitenkin selkeästi kerrotaan, että asunnon hankinnassa voidaan olla yhteistyössä sosiaali-toimen ja asuntoviranomaisten kanssa, mutta pääsääntönä on, että henkilö järjestää asunnon, sekä toimintavelvoitteen itse. (6/011/2008.)

Haastatteluista esiin nousi tarve saada enemmän tietoa koevapauden valmistelun eri vaiheista ja sen etenemisestä. Haastateltaville tuntui olevan epäselvää, mitä tapahtui viranomaistaholla sen jälkeen kun he olivat keskustelleet valvotun koevapauden valmistelusta vastaavan henkilön kanssa. Muutamat haastateltavat myös kertoivat, että koevapauden päätöstä joutui odottamaan melko pitkään ja päätöstä odotellessa tuntui aika sekavalta, kun ei tiennyt miten asia etenee. Mäkipää (2010, 217) kertoo tutkimuksessaan myös järjestelmän osittaisesta kankeudesta ja näin ollen vangin omasta sinnikkyydestä saada asiat järjestykseen. Hän myös toteaa, että vangin pitäisi saada enemmän

informaatiota koevapauden järjestämiseen liittyvästä prosessista. Myös Vähäkosken (2008, 37–38) tutkimuksesta selviää sama asia; prosessin kulun informaation vähäisyys. Valvotun koevapauden valmistelun kokemukset poikkeavat eri tutkimuksissa toisistaan. Salosen ja Silvennoisen (2009, 57–59) tekemän opinnäytetyön johtopäätösten mukaan Vanajan vankien mielestä koevapaudesta oli saatu tietoa riittävästi ja useista lähteistä. Suunnitteluvaihe oli koettu joustavaksi. Toimeenpanosuunnitelmassa käytetty lomakkeisto oli koettu hyväksi ja toimivaksi. Positiivinen huomio on, että verrattuna Vähäkosken (2008, 36) tutkimustuloksiin, joissa vangin tarvitsi itse tehdä koevapautta koskeva vapaamuotoinen anomus, tutkimuksemme pohjalta tuli käsitys, että Laukaan vankilassa koevapauden alkusuunnittelu tehdään yhdessä viranomaisen kanssa.

Prosessin etenemiseen voisikin viranomaisten taholta saada enemmän avoimuutta. Vankiloihin olisi hyvä saada oppaita valvotusta koevapaudesta niin, että vangeilla olisi mahdollisuus tutustua jo heti vankeuden alkuvaiheessa koevapauden mahdollisuuteen. Meillä ei ole tietoa siitä onko vankiloissa jo käytössä jonkinlaisia oppaita koevapaudesta, mutta jos onkin, niin niitä pitäisi enemmän tuoda vankien saataville. Haastattelussa nousi esiin myös koevapaudesta kertovan oppaan tarve vangin perheelle ja läheisille, jotta hekin voisivat tarvittaessa tutustua ja syventää tietämystään koevapauden ehdoista ja vaikutuksista heidän elämäänsä.

7.2.2 Valvottu koevapaus

Koevapauteen siirtyminen koettiin hyvänä siviilielämää valmentavana tekijänä, mutta kuitenkin samalla myös hyvin hämmentävänä asiana. Haastatelta-

vien mielestä hämmennys johtui lähinnä elämästä vankilan ulkopuolella, sekä koevapauden tuomista säännöistä ja ehdoista.

Suurimmalla osalla haastateltavistamme toimintavelvoitteena oli joko työ tai koulutus. Yksi haastateltava ei selventänyt tarkemmin tilannettaan, mutta lähtökohta on, että koevapaudessa oleva vanki on velvoitettu suorittamaan sovittua toimintavelvoitetta, jossa lähtökohtana on joustavuus ja yksilöllisyys, koska tavoite on vangin paluu yhteiskuntaan (6/011/2008). Toimeentulo oli turvattu useimmilla haastateltavilla joko sosiaaliturvaetuuksien tai palkkiansioiden avulla. Tutkimuksessa esiin nousi kuitenkin tarve taloudellisesta neuvonnasta, sekä ohjauksesta mm. etuuksien hakemisessa. Jo hyvissä ajoin ennen koevapauden siirtymistä viranomaisten olisi hyvä käydä vangin kanssa läpi myös taloudellisiin asioihin liittyviä ongelmia ja tarvittaessa neuvoa ja ohjata asiakasta eteenpäin.

Haastatteluista tuli ilmi yhteydenpidon ja valvonnan vähäisyys valvotussa koevapaudessa. Valvonta ja yhteydenpidot koostuivat lähinnä aamuisista soittoista vankilaan, sekä muutamista päihdetestauksista. Haastatteluista ilmeni, etteivät haastateltavat olisi enempää yhteydenpitoa ja kotikäyntejä kaivaneetkaan. Esiin nousi kuitenkin huoli toisista koevapaudessa olevista ja siitä, että jonkun ongelmat jäävät vähäisen valvonnan vuoksi huomaamatta. Salosen ja Silvennoisen (2009, 59, 64–65) tutkimuksessa käy myös ilmi kontrollin vähäisyys. Opinnäytetyössä pohdittiin koevapauden portaittaista valvontaa eli elämänhallintaitojen kasvaessa valvontaa voisi vähentää. He miettivät alkuvaiheen tiiviimpää päihdekontrollia ja valvontaa, kaiken kaikkiaan tiiviimpää rinnalla kulkemista koevapaudessa olevan henkilön kanssa. Näin vanki saisi tukea tehokkaammin. Myös valvotun koevapauden toimeenpanosuunnitelmassa on kerrottu vankilan pitävän satunnaisen säännöllisesti puhelimitse

yhteyttä koevapaudessa olevaan, sekä valvontatiheyden riippuvan valvotun koevapauden ehtojen noudattamisesta ja noudattamatta jättämisen riskistä. (6/011/2008.) Yhteydenpidolla näyttää selvästi olevan merkitystä vangin selviämiseen valvotussa koevapaudessa, mutta vaikuttaa siltä, että vangin on jostain syystä sitä vaikea pyytää lisää. Myös viranomaisten tulisi tarkemmin miettiä olisiko yhteydenpidon lisääminen mahdollista koevapauden alussa, että mahdollisiin ongelmiin pystyttäisiin puuttumaan aikaisessa vaiheessa.

Liikkumisrajat häiritsivät elämää muutamalla haastateltavalla, mutta rajoihin oltiin kuitenkin suhteellisen tyytyväisiä. Haastattelussa kävi ilmi, että kotiin-tuloajat auttoivat normaalin päivärytmin oppimisessa. Tutkimuksessa esiin nousi myös sääntöjen merkitys ja velvollisuus sitoutua niihin. Liikkumisalu-eelta on myös mahdollista poistua luvan saatuaan. Tähän muutokseen on kuitenkin aina anottava lupa erikseen ja syyn on oltava perusteltu. (6/011/2008.) Em. lupaa olivatkin pari haastateltavaa hakeneet ja sen myös saaneet. Salosen ja Silvennoisen (2009, 59, 64–65) aiheeksi työssä oli noussut liikkumisrajoitukset eri paikkakuntien välillä. Tärkeäksi aiheeksi nousi paikkakuntien koko ja palveluiden tarjonta niissä. Tekijät miettivät työssään, ovatko vangit eriarvoisessa asemassa keskenään miettien liikkumisrajoituksia ja paikkakuntien kokoja, koska eihän joka paikkakunnalla ole tarvittavia toimistoja joissa asioida, kuten työvoimatoimistoa.

Tamminen (2010) kertoo, että 9/10 vankia omaa päihderiippuvuuden. Suurimmalla osalla haastateltavistamme ei ollut omien sanojensa mukaan ongelmia päihteiden kanssa. Esiin nousi kuitenkin huoli toisista koevapaudessa olevista ja päihteiden tuomista ongelmista, kuten asunnon menetyksestä tai vankilaan paluusta. Salosen ja Silvennoisen (2009, 59) tutkimuksen mukaan osalla koevapaudessa olleista oli ollut päihdeongelmaa. Myös Vähäkoski

(2008, 51) kertoo oman tutkimuksensa haastatteluiden osoittaneen, että elämä ilman päihteitä on uutta usealle. Mielestämme onkin siis hyvä ja tarpeellinen asia vankeudessa ja koevapaudessa olevat päihdekuntoutuksen erilaiset mahdollisuudet.

Sosiaaliset suhteet eivät tutkimuksen mukaan muuttuneet huomattavasti koevapauden aikana. Tämä voi osittain johtua myös siitä, että vastaajat olivat olleet Laukaan vankilassa, josta yhteydenpito sosiaaliseen verkostoon on suhteellisen helppoa jo vankilassaolo aikana puhelimen käytön myötä. Lisäksi vankilassa oli mahdollista tavata perhettä ja läheisiään vierailuajoilla. Esille nousivat haastateltavien onnistumisen kokemukset (tyytyväisyys itseensä), koska koevapaudessa he pääsivät auttamaan perhettä töissä, lastenhoidossa sekä huomaamaan ystävien välittävän asenteen. Lasten pariin pääseminen tuntui myös olevan voimatuttava kokemus. Myös Remes (2010, 46–47) kertoo omassa tutkimuksessaan nousseen esiin perheen merkityksen koevapauteen pääsyssä. Rikosten uusimisriskiä vähentävätkin huomattavasti vangin perhesuhteet, ajattelee rikosseuraamuksen vuonna 2002 asettama työryhmä (Vangin perhe tärkeä uusintarikollisuuden vähentämisessä 2004).

7.2.3 Valvotusta koevapaudesta vapautuminen

Koevapaudesta vapautuminen haastateltaviemme kohdalla tuntui helpolta, mutta huoli toisista koevapaudessa olevista nousi esiin. Huolta aiheutti mahdollinen koevapauden aikaisen asumismuodon loppuminen, päihteet, toimintavelvoitteen loppuminen ja ylipäänsä ”tyhjän päälle” joutuminen. Toimintavelvoite on yksi valvotun koevapauden ehdoista ja se suunnitellaan vangin yhteiskuntaan sijoittumisen ja tarpeiden pohjalta (6/011/2008). Tutkimuksesta

esiin nousi toimintavelvoitteen jatkumisen tärkeys koulutuksen, työn ja yhdyskuntaseuraamustoimiston myötä. Tärkeää on mielekäs työ/koulutus, joka auttaa arjen hallinnassa ja luo motivaatiota ja uskoa tulevaan. Yllättäen haastatteluissa esiin nousi myös valvotun ehdonalaisen (ehdonalainen voi olla valvottua tai valvomatonta) jatkumisen tärkeys yhdyskuntaseuraamustoimistossa, lähinnä psyykkisen jaksamisen kannalta. Tästä voisi päätellä, että koevapauden päätyttyä pitäisi yksilöllisemmin miettiä tällaisen tukitoimen jatkumista. Myös Salosen ja Silvennoisen (2009, 62) tekemän tutkimuksen mukaan vangit olivat tyytyväisiä toiminnan jatkumiseen koevapauden jälkeen. Voisikin päätellä valvotun koevapauden toimintavelvoitteen suunnittelulla yhdessä vangin kanssa olevan suuri merkitys syrjäytymisen ehkäisyssä.

Laki valvontarangaistuksesta (ns. pantarangaistus) astuu voimaan 1.11.2011, joka korvaa osan ehdottomista vankeusrangaistuksista. Vanki toteuttaa valvontarangaistuksen aikana hänelle annettua toimintavelvoitetta, sekä toimii muiden sääntöjen mukaisesti. Valvonta tapahtuu mm. päihdetestausten ja teknisten välineiden avulla. Tekninen väline voi olla valvotun haltuun annettava, valvotun kotiin kiinnitettävä tai valvottuun kiinnitettävä laite. (L 8.4.2011/330, 1 luku 2§, 3§, 6§, 3 luku 15§.) Haastattelulomakkeessa ei ollut erillistä kysymystä pantarangaistuksesta vaan aihe nousi esiin vapaassa keskustelussa. Pantarangaistuksen nouseminen keskusteluun ei ollut sinänsä yllätys, koska se on hyvin ajankohtain aihe. Haastatteluiden pohjalta tuli käsitys, että rangaistusmuoto koetaan toisaalta tehokkaana valvontakeinona, myös ihmisarvoa loukkaavana ja valtion keinona taloudellisiin säästöihin.

Huolestuttavaa pohdintaa ilmeni, etteivät kaikki koevapautta tarvitsevat saa koevapauden tuomaa mahdollisuutta yhteiskuntaan sijoittumisen parantamiseksi. Syyksi uskottiin vankilan resurssit. Vankilan terveydenhuolto ja varti-

joiden lisääminen vankilaan myös koettiin resurssien puutteista johtuviksi asioiksi. Tutkimuksen myötä esiin nousi vahvasti haastateltavien toiveikkuus tulevaan. Toiveikkuutta loi toimintavelvoitteiden jatkuminen, perhe, ehdonalaisen loppuminen, sekä rikosrekisterin puhtaaksi saaminen. Koevapaus koettiin pääpiirteittäin positiivisena asiana, jota kuitenkin tarvitsee vielä kehittää. Koevapautta ei koettu mitenkään yksinkertaisena asiana, eikä läpihuutojuttuna, vaan sen koettiin olevan osa vankeusrangaistusta.

7.2.4 Yhteenveto tutkimuskysymyksiin saatuihin vastauksiin

1. Tiedotetaanko vangeille tarpeeksi valvotun koevapauden mahdollisuudesta?

Valvotun koevapauden mahdollisuudesta mainitaan vangeille jo arviointikeskuksessa lyhyesti, mutta vasta koevapauden valmistelussa tieto alkaa tarkentua. Tietoa vangit saavat koevapaudesta myös lähipiiriltä, sekä muilta vangeilta. Tärkeäksi koettiin myös se, että tietoa koevapaudesta saataisiin suoraan henkilökunnalta, jotka pystyvät antamaan luotettavaa tietoa ja näin välttyttäisiin väärinkäsityksiltä. Valvotun koevapauden valmisteluprosessista kaivattiin myös enemmän tietoa.

2. Mikä merkitys valvotulla koevapaudella on vangeille?

Koevapaus koettiin pääsääntöisesti hyväksi järjestelmäksi, joka valmentaa tulevaan siviilielämään. Kotiintuloajat toivat osalle haastateltavista normaalia päivärytmiä koevapaudessa ja tätä käytäntöä oli jatkettu myös vapaudessa. Toimintavelvoite (työ tai koulu) jatkui myös suurimmalla osalla koevapauden

jälkeen, joka antoi pysyvyyttä ja toivoa tulevaan. Esiin nousi toimintavelvoitteen yksilöllisyys ja oma tarve/halu, joiden ansiosta toimintaa on mielekästä jatkaa. Tutkimuksessa selvisi, että koevapaudessa alkaneet valvontatapaamiset yhdyskuntaseuraamustoimistossa ja niiden jatkuminen koevapauden päätyttyä ehdonalaista suorittavilla koettiin tarpeellisiksi psyykkisen hyvinvoinnin kannalta. Valvontakäynnillä käydyt keskustelut koettiin merkityksellisiksi. Suurimmalle osalle haastateltavista koevapaus antoi mahdollisuuden olla perheen ja ystävien kanssa. Perheellä tarkoitamme tässä vanhempia, puolisoa tai lapsia. Ilmi tuli myös positiivinen kokemus siitä, että perhettä haastateltava pystyi auttamaan erilaisissa askareissa. Valvottu koevapaus siis toi perhettä yhteen, antoi päivärytmiä, sysäystä opiskeluun ja työelämään, sekä toi luottamusta ja motivaatiota tulevaan.

3. Miten valvottua koevapautta tulisi kehittää vangin näkökulmasta?

Koevapauden valmisteluprosessista kaivattiin enemmän informaatiota. Myös itse koevapaudesta kaivattiin kirjallista infoa vangille, sekä hänen lähipiirilleen, kuten perheelle. Käytännön asioihin, kuten virasto- ja raha-asoiden hoitoon kaivattiin enemmän tietoa ja opastusta. Tutkimuksessa ilmeni, että valvonta voisi olla tiiviimpää puhelinsoittojen ja keskusteluiden myötä. Valvonnan intensiivisyyttä voisi miettiä vielä tarkemmin ja yksilöllisemmin. Asunnon hakemiseen toivottiin enemmän apua viranomaisilta. Koevapauden myötä saatu asunto, toimintavelvoite ja erilaiset kuntoutukset ovat tärkeitä uusintarikollisuuden ja syrjäytymisen ehkäisyssä. Näiden pysyvyyteen koevapauden päätyttyä voisi viranomaisten puolelta tuen antaminen olla tarpeellista. Lisäksi vankien terveydenhuoltoon ja vartijoiden lisäämiseen vankilaan toivottiin enemmän resursseja. Terveydenhuolto ja vartijoiden lisääminen olivat yllättäviä kehittämiskohteita, koska ne eivät varsinaisesti kuuluneet valvotun

koevapauden teemaamme. Nämä ovat kuitenkin tärkeitä nostaa esiin tulosten käsittelyssä, koska niillä on ollut suuri merkitys vankeuden aikana osalle haastateltavista.

8 POHDINTA

Opinnäytetyömme aihe on mielestämme hyvin ajankohtainen ja vielä kovin vähän tutkittu alue. Opinnäytetyön aihe-ehdotuksen teimme itse Laukaan vankilalle, joten se on yksi syy, miksi työn tekeminen on ollut niin mielenkiintoista ja antoisaa. Haastetta on tietysti tuonut se, että kummallakaan meistä ei ole kokemusta rikosseuraamusalalla toimimisesta, eikä siis sen tuomaa kokemusta tai erityistä osaamista. Omalla kiinnostuksellamme rikosseuraamusalaa kohtaan on ollut suuri merkitys työn suunnittelussa ja valmistumisessa. Haasteelliseksi koimme teoriakirjallisuuden puutteen, etenkin valvotun koevapauden osalta. Monissa lähteissä oli käytössä vanhentuneita termejä, jotka johtavat juurensa vuonna 2008 koevapauden menettelyohjeeseen tehtyihin tarkennuksiin kahden vuoden kokemusten myötä (6/011/2008).

Haastatteluita purkaessa huomasimme, miten olimme asettaneet joitakin kysymyksiä hyvin samankaltaisiksi, mutta tämä ei oleellisesti vaikuttanut haastattelun kulkuun tai vastausten saamiseen. Jälkeenpäin mietimme olisiko ollut hyvä kysyä haastateltavilta heidän koulutustaastaansa, koska monissa lähteissä tuli vastaan, että useilla vangeilla on puutteellinen peruskoulutus. Opetushallituksen tekemässä kyselyssä tuli mm. esille, että vankilassa olevista vangeista 6,3 % kertoi, ettei heillä ole mitään koulutusta tai peruskoulu oli jäänyt kesken jostain syystä (Koski & Miettinen 2007, 40.) Vankien koulutuk-

sen tutkiminen ei ollut opinnäytetyömme tarkoitus, mutta tätä tietoa olisi voinut hyödyntää vertaamalla haastateltaviemme koulutus taustoihin.

Tutkimuksen tuomilla tuloksilla on varmasti iso merkitys Laukaan vankilan henkilökunnalle, jotka saavat arvokasta tietoa siitä, miten valvottu koevapaus järjestelmänä toimii vangin näkökulmasta Laukaan vankilassa. Ohjaajamme Anne Peuran mielestä opinnäytetyömme tuo Laukaan vankilalle palautetta tehdystä työstä, sekä mahdollisia kehittämisideoita omaan työhön. Työmme tarkoitus oli tuoda esiin kehittämiskohtien lisäksi valvotun koevapauden järjestämisen onnistumiset. Haastateltavien määrä oli pieni, joten tuloksia ei voi yleistää, mutta ne ovat kuitenkin suuntaa antavia. Olemme verranneet saamiamme tuloksia myös muiden tutkimusten tuloksiin, joissa on nähtävissä yhteneväisyyksiä. Pohdintaa jatkamme tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus kappaleissa 8.1 ja 8.2 syvällisemmin.

8.1 Tutkimuksen eettisyys

Tutkimuksen teossa tulee kokoajan vastaan eettisiä kysymyksiä, joita tutkija ei voi sivuuttaa. Tiedon keräämiseen ja niiden julkaisemiseen on omat tutkimuseettiset periaatteet, jotka ovat myös yleisesti hyväksytyjä. Tutkijan vastuulle jää periaatteisiin tutustuminen ja niiden huomioiminen on jokaisen yksittäisen tutkijan harkinnassa. Eettisesti hyvän tutkimuksen tulisi pitää sisällään hyvää tieteellistä käytäntöä. (Hirsjärvi ym. 2009, 23.) Opinnäytetyömme jokaisessa vaiheessa meitä on ohjannut eettinen sitoutuneisuus, ja olemme pyrkineet kaikin tavoin ja kaikin keinoin huomioimaan eettiset kysymykset prosessin eri vaiheissa (Tuomi & Sarajärvi 2009, 127).

Tutkijan suuria haasteita on tunnistaa ja välttää eettisiä ongelmia etukäteen. Eettisten ongelmien tunnistamisen ja välttämisen taustalla on tutkijan ammattitaito ja ammattietiikka. Tutkijalta vaaditaan herkkyyttä, jotta hän pystyy näkemään ja huomioimaan tutkimuksensa ongelmakohdat. Herkkyyys ei ole tietenkään mikään ratkaisu ongelmiin, mutta ainakin sitä voi harjoittaa monin tavoin. (Eskola ym. 1998, 60.)

Tutkimuksemme kohdistuu koevapaudessa oleviin tai koevapauden jo suorittaneisiin henkilöihin, joiden yksityisyyden suojaaminen on yksi eettisistä periaatteista (Hirsjärvi ym. 2001, 20). Tutkimuksen liittyvään tietojen käsittelyyn olemme suhtautuneet luottamuksellisesti ja huolehtineet haasteltavien anonymiteetistä prosessin eri vaiheissa (Eskola ym. 1998, 57).

Tuomen ja Sarajärven (2009, 132–133) mukaan tutkijan tekemät eettiset ratkaisut ja tutkimuksen uskottavuus kulkevat käsi kädessä. Tutkimuksen uskottavuus perustuu heidän mielestään siihen, että tutkijat noudattavat hyvää tieteellistä käytäntöä. Tällaista hyvää tieteellistä käytäntöä on mm. se, että tutkimus on kokonaisuudessaan raportoitu yksityiskohtaisesti ja se täyttää tieteellisen tiedon vaatimukset. Lisäksi hyvä tieteellinen käytäntö on omassa tutkimuksessa huomioida muiden jo ennestään tekemät tutkimukset asianmukaisesti ja kunnioittavasti. Rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus tutkimuksen jokaisessa vaiheessa sekä eettisesti kestävä tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmät ovat myös hyvää eettistä käytäntöä.

Opinnäytetyön aihetta miettiessämme ja aiheen päättäessämme huomasimme jo tehneemme ensimmäisen eettisen ratkaisun. Halusimme valita opinnäytetyön aiheeksi sellaisen alueen, jota ei ole vielä paljoakaan tutkittu ja oli myös yhteiskunnallisesti ajankohtainen. (Hirsjärvi ym. 2009, 24–25.) Tutkimuksen

lähtökohtana tulee olla ihmisarvon kunnioittaminen, johon liittyy myös itsemääräämisoikeus. Haastattelijoina pidimmekin tärkeänä sitä, että avoimesti ja rehellisesti kerroimme haastateltaville henkilöille opinnäytetyömme tarkoituksesta, aineiston keruusta ja sen käsittelystä sekä tulosten julkaisemisesta, jolloin haastateltava sai vielä miettiä haluaako hän todella osallistua tutkimukseemme. (Mts. 25.)

Eettisesti tutkimuksessa tulee välttää kaikin tavoin epärehellisyyttä, joka tarkoittaa mm. plagiointia eli luvaton lainaamista toisen henkilön teksteistä tai sanomisista. Myöskään tuloksia ei saa yleistää kritiikittömästi tai sepittää omasta päästään. Tutkimus, jossa eettiset näkökohdat saadaan riittävästi ja oikein huomioituiksi on äärimmäisen vaativa tehtävä. (Hirsjärvi ym. 2009, 26–27.) Olemme käyttäneet työssämme paljon erilaisia lähteitä ja myös merkinneet käyttämämme lähteet asianmukaisesti niin, että niiden alkuperäinen tekijä tulee ilmi. Haastattelu aineistosta olemme ottaneet suoria lainauksia sellaisessa muodossa kuin haastateltava on asian esittänyt.

8.2 Tutkimuksen luotettavuus

Laadullisen tutkimuksen analyysissä usein aineiston keruu, analyysi ja raportointi nivoutuvat kiinteästi toisiinsa. Nämä kaikki vaiheet ovat tärkeitä tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa. (Willberg 2009.) Tuomi ja Sarajärvi (2004) esittävät, että tutkimuksen luotettavuuden lisäämiseksi on tärkeää, että luotettavuuden tarkastelu otetaan osaksi tutkimusta heti tutkimuksen alkumetreiltä lähtien (Willberg 2009).

Tutkimusmenetelmien luotettavuutta käsitellään useasti validiteetin ja reliabiliteetin kautta. Tutkimuksen validiteetilla tarkoitetaan sitä, että tutkimuksella on tutkittu juuri sitä mitä on luvattu. Tutkimuksen reliabiliteetilla puolestaan tarkoitetaan tutkimustulosten toistettavuutta. Vaikka näitä käsitteitä on kritisoitu siitä, että ne ovat saaneet juurensa määrällisen tutkimuksen piiristä ja niiden käyttö soveltuu vain määrällisen tutkimukseen niin haluamme silti niiden yleisyyden takia nostaa ne lyhyesti myös omaan työhömmme. (Tuomi ym. 2009, 136). Validius voi tarkoittaa tutkimuksessamme esimerkiksi sitä, että haastattelussa esittämämme kysymykset eivät ole tarpeeksi avautuneet haastateltavalle ja me puolestaan käsittelemme saadut vastaukset oman tulkintamme mukaan. Tutkimuksen reliabiliteetilla meidän opinnäytetyössä pätee se, että meitä on ollut kaksi tekijää ja olemme molemmat päässeet samantyläisiin tuloksiin. Toisaalta jos mietitään tutkimuksen toistettavuutta niin, se ei ainakaan onnistu samoilla haastateltavilla kuin mitä meillä nyt tutkimuksessamme oli. (Hirsjärvi 2009, 231–232.)

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointiin ei ole määritelty mitään tiettyjä ohjeita tai sääntöjä. Opinnäytetyömme luotettavuuden arvioinnissa tulemme hyödyntämään teoksen; Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi käyttämää luetteloä siitä, miten yhdellä tapaa luotettavuutta voi arvioida laadullisessa tutkimuksessa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 140.) Selkeyden kannalta käymme luettelon avulla luotettavuuden arvioinnin kohta kohdalta läpi, näin myös lukijan on helpompi sisäistää tutkimuksemme eri vaiheessa tehdyt huomiot luotettavuudesta.

Tutkimuksen kohde ja tarkoitus

Opinnäytetyön kannalta oli haastateltavaksi valittava sellaisia henkilöitä, joilla oikeasti oli tietoa valvotusta koevapaudesta. Halusimme rajata haastatteluun

osallistujia niin, että he olivat joko koevapauden loppuvaiheessa tai hiljattain valvotusta koevapaudesta päässeitä. Luotettavuutta saatiin siis siitä, että haastateltavilla on todella kokemuksia tutkimastamme aiheesta. Haastatteluun ei siis valikoitu sellaisia henkilöitä, joiden valvottu koevapaus oli aivan alkumetreillä, koska heillä ei olisi ollut vielä riittävästi kokemuksia jaettavaksi.

(Hirsjärvi ym. 2009, 164.)

Tutkimuksen tiedonantajat

Halusimme saada haastateltaviksi henkilöitä, jotka halusivat tutkimukseen mukaan vapaaehtoisesti. Sosiaalityöntekijä tiedusteli vankien kiinnostusta osallistua opinnäytetyömme haastatteluun ja tätä kautta saimme vankien yhteystiedot. Mielestämme luotettavuutta toi se, että olimme vielä itse yhteydessä haastateltaviin, jolloin saimme keskustella jokaisen kanssa erikseen ja kertoa tarkemmin, mistä opinnäytetyössämme on kyse. Painotimme keskusteluissa osallistumisen vapaaehtoisuutta sekä sitä, että haastattelusta voi kieltäytyä missä tahansa vaiheessa ilman mitään erityistä syytä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 131). Yhteydenottojemme taustalla haastateltaviin oli ajatus siitä, että useasti ihmiset eivät jostain syystä kehtaa tai kokevat etteivät voi kieltäytyä tutkimuksiin osallistumisesta, koska viranomainen sitä kysyy.

Haastateltavien määrä oli pieni, joten on tärkeää suojata heidän anonymiteettiä. Haastateltaville luvattiin, että nauhoitettuja haastatteluja ei kuuntele kukaan muu kuin haastattelijat ja sama pätee myös litteroituun tekstiin. Haastateltavien tunnistamattomuutta suojattiin myös jättämällä haastateltavien suorista lainauksista iät pois sekä muuttamalla haastateltavien sanomia asioita, joista heidät voisi tunnistaa. Haastattelijat ovat litteroinnin ja analysoinnin jälkeen tuhonneet nauhoitetut haastattelut ja litteroidut tekstit niin tietokoneelta kuin

kirjallisesti tulostetunkin materiaalin. Haastateltaville on kerrottu, että heidän osallistumisestaan haastatteluun tietävät haastattelijoiden lisäksi Laukaan vankilan sosiaalityöntekijä Anne Peura sekä rikosseuraamusesimies Heli Karonen. Haastateltavilla oli mahdollisuus käyttää haastattelua yhtenä valvontakäytinään yhdyskuntaseuraamustoimistossa, mutta ainoastaan yksi haastateltavista hyödynsi tätä mahdollisuutta. Yhden haastateltavan kohdalla siis hänen osallistumisestaan haastatteluun tietää myös haastateltavan oma työntekijä yhdyskuntaseuraamustoimistossa.

Aineistonkeruu

Aineistonkeruu menetelmäksi valitsimme teemahaastattelun, johon suunnitelimme yhdessä haastattelulomakkeen ja siihen sisältyvät kysymykset ja teemat. Mietimme myös mahdollisia lisäkysymyksiä, mitä haastattelutilanteessa saattaa tulla vastaan. Lähetimme myös molemmille opinnäytetyön ohjaajillemme haastattelulomakkeen arvioitavaksi ja palautteen saamiseksi, jotta saisimme kysymyksistä mahdollisimman tarkoituksenmukaisia aiheitamme ajatellen. Haastattelijoina kävimme myös yhdessä useasti haastattelulomaketta läpi niin, että molemmat ymmärsivät ja sisäistivät, mitä milläkin kysymyksellä tarkoitetaan. Lisäksi käytimme haastattelutilanteessa nauhuria, joka tallensi haastattelun. Tutustuimme nauhurin käyttöön huolellisesti tekemällä harjoitus haastatteluita ja varmistamalla, että nauhuri myös toimii todellisissa haastattelutilanteissa. Tärkeää luotettavuuden kannalta oli myös huomioida nauhoitettujen haastattelujen kuuluvuus ja selvyys, jota myös harjoittelimme ennen varsinaisia haastatteluita. (Hirsjärvi ym. 2001, 184.)

Haastattelijat ovat yhdessä osallistuneet ammattikorkeakoulun kautta eräseen projektiin opintojen aikana, jossa toteutettiin teemahaastatteluita ympäri Keski-Suomea. Projektin yhteydessä haastattelijat saivat myös koulutusta

haastatteluiden tekoon, jota oli myös näissä haastatteluissa hyvä hyödyntää. Molemmilla haastelijoilla on siis jonkinlainen kosketus haastatteluiden tekemiseen.

Luotettavuuden kannalta virastossa tehty haastattelu ei ole paras mahdollinen, koska paikkaan saattaa pahimmillaan liittyä negatiivisia kokemuksia tai jännittyneisyyttä. Jännittyneisyys saattaa puolestaan vaikuttaa henkilön kykyyn puhua luottamuksellisesti kokemuksistaan. Haastattelut yhdyskuntasuraamustoimistossa aiheutti myös sellaisen riskin, että viraston työntekijät saattoivat nähdä haastatteluun osallistujia, koska he työskentelevät samoissa tiloissa kuin haastattelut tehtiin. Työssämme olemme suojelleet haastateltavien henkilöllisyyttä poistamalla suorista lainauksista asioita, joista henkilöllisyys saattaisi paljastua.

Haastatteluista pidimme haastattelupäiväkirjaa, johon saimme kirjattua ylös haastattelussa nousseita asioita ja epäselvyyksiä. Haastattelupäiväkirjaan merkkasimme ylös myös havaintoja haastateltavista, jotka voivat jatkossa auttaa meitä tekemään tulkintoja. (Hirsjärvi ym. 2001, 184.) Haastattelut hoidimme niin, että haastattelimme vuorotellen ja toimimme myös vuorotellen haastattelutilanteissa kirjureina. Syy miksi toinen toimi aina kirjurina oli se, että halusimme varmistaa nauhurin mahdollisesta rikkoutumisesta johtuen sen, että meillä olisi myös varalta kirjattuja vastauksia haastateltavilta.

Tutkimuksen raportointi

Haastattelut litteroimme heti samana päivänä haastattelujen jälkeen, koska tällöin oli vielä tuoreessa muistissa haastatteluiden kulku. Luotettavuuden kannalta kuuntelimme ja tarkistimme toistemme litteroidut tekstit, jotta pääsisimme mahdollisimman tarkkaan ja luotettavaan haastatteluvastausten

saamiseen. (Hirsjärvi ym. 2001, 185.) Analysoinnin menetelmänä käytimme sisällönanalyysia, koska olemme pohtineet tämän selkeimmin olevan keino tutkimusongelmiemme vastausten syntymiseen. (Hirsjärvi ym. 2007, 216, 219.)

Haastattelujen tulokset kävimme analysoinnin jälkeen läpi yhdessä ja teimme niistä yhteenvedon, jossa huomioimme jo samasta aiheesta tehtyjen muiden tutkimusten tulokset. Myös hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu huomioida muiden tekemät tutkimukset (Tuomi & Sarajärvi 2009, 132). Olemme myös pyrkineet opinnäytetyön raportoinnissa kertomaan hyvin yksityiskohtaisesti tutkimuksen eri vaiheista ja tuloksista, joka on olennaista tutkimuksen luotettavuudelle (Mts. 2009, 141).

Omat sitoumukset tutkijana tässä tutkimuksessa

Molemmille haastatteliijoista rikosseuraamusala on melko vieras alue, joka on asettanut haasteita opinnäytetyön tekemiselle. Se on varmasti vaikuttanut osaltaan työn luotettavuuteen, mutta toisaalta olemme saaneet ohjausta ja työstä palautetta ohjaajiltamme niin Laukaan vankilan sosiaalityöntekijältä kuin ammattikorkeakoulun puolelta ohjaavalta opettajalta, joilla molemmilla on vuosien kokemus omasta työstään.

Omat ennako-oletuksemme kohdistuivat aiheen valintaan ja haastateltavien saatavuuteen. Aiheen valinta osoittautui haastavammaksi kuin osasimme ajatella, koska lähteiden metsästämiseen ja niihin syventyminen veivät odotettua enemmän aikaa. Työn alkuvaiheissa suhtauduimme myös hiukan jännittyneesti siihen, saammeko tarpeeksi haastateltavia, jotka pystyisivät myös avoimesti ja luottamuksellisesti kertomaan omista kokemuksistaan meille. Mietimme myös miten me haastattelijoina voimme luoda haastateltaville mahdollisimman luottavaisen ympäristön tai viestittää omalla käyttäytymis-

lä kunnioitusta ja luottamusta. Ennako-oletukset haastateltavista osoittautuivat täysin päinvastaisiksi, sillä kaikki viisi haastateltavaa osallistuivat haastatteluun ja kertoivat kokemuksistaan avoimesti ja luottamuksellisesti. Uskomme myös, että omalla käyttäytymisellä oli suuri merkitys siihen, että haastateltavat pystyivät avoimesti kertomaan kokemuksistaan. Olimme myös yllättyneitä osaltaan siitä, miten tyytyväisiä haastateltavat olivat kokonaisuudessaan valvotun koevapauden järjestelyihin. Ennako-oletuksena oli myös se, että haastatteluissa olisi enemmän tullut vastaan haastateltavien ideoita, siitä miten valvottua koevapautta tulisi entisestään kehittää vankien näkökulmasta.

Tutkimuksen kesto

Opinnäytetyötämme olemme aloittaneet suunnittelemaan keväällä 2011 ja varsinaiseen tekemiseen olemme ryhtyneet elokuussa 2011. Haastattelut teimme elokuussa 2011 sekä litteroinnin heti haastattelun jälkeen. Laadulliselle tutkimukselle on ominaista, että tutkijalla on riittävästi aikaa saada tutkimus valmiiksi (Tuomi & Sarajärvi 2009, 142). Koemme, että meillä on ollut riittävästi aikaa tutkimuksen eri vaiheiden työstämiseen, vaikka työn loppuvaiheessa tulikin tunne, että työtä voisi hioa loputtomiin.

Tutkija- tiedonanastaja-suhde

Haastattelupäiväkirjaan merkitsimme aina haastatteluiden jälkeen tunnelmia, huomioita haastateltavasta sekä ympäristöstä. Kaikki haastateltavat osoittautuivat hyvin sanavalmiiksi ja kertoivat hyvin avoimesti kokemuksistaan sekä omasta elämästään. Haastattelijoiden empaattisuus, ystävällisyys ja toista kunnioittava ote olivat varmasti yhtenä syynä siihen, että haastateltavat uskalsivat avoimesti ja luottamuksellisesti avata asioita omista kokemuksistaan ja elämästään.

Tutkimuksen luotettavuus

Opinnäytetyömme luotettavuus perustuu jo edellä mainittuihin asioihin, mutta tässä on vielä hyvä nostaa esiin se, että tutkimuksessa on tarkasti kuvattu prosessin jokainen vaihe ja tulokset ovat esitetty avoimesti. Luotettavuuteen vaikuttaa myös se, että olemme käyttäneet opinnäytetyössämme lähteitä joista osa on mahdollisimman uusia, mutta myös ajankohtaisia. Olemme pyrkineet myös käyttämään alkuperäisiä lähteitä ja välttämään mahdollisimman paljon toissijaisia lähteitä. Työssämme olemme pyrkineet myös nostamaan kriittisiä näkökulmia esitettyihin asioihin.

Pohdimme Matti Laineen (2010) tavoin sitä, että eikö valvotun koevapauden mahdollisuutta tulisi tarjota myös muille vangeille kuin tälle hyvin suppeasti valikoidulle ja tietyt kriteerit omaavalle ryhmälle. Omassa tutkimuksessamme huomasimme, miten hyvin haastateltavamme olivat pystyneet hoitamaan omat asiansa ennen koevapauden alkamista. Meille syntyi omista haastelista sellainen käsitys, että he ovat hyvin omatoimisia ja valmiita ottamaan vastaan valvotun koevapauden haasteet sekä myös valmiita haasteista selviytymään. Pohdimme yhdessä sitä, että tarjotaanko valvotun koevapauden mahdollisuutta vain tällaisille ”helpoille tapauksille”, jotka suurella töidennäköisyydellä myös suorittavat koevapauden ilman mitään ongelmia. Eikö olisi paikallaan myös kiinnittää huomiota näihin ”vaikeisiin tapauksiin”, joiden selviäminen siviilissä on paljon epätodennäköisempää, mutta jotka voisivat saada koevapaudesta enemmän hyötyä ja valmiuksia?

8.3 Jatkotutkimus ehdotus valvottuun koevapauteen

Opinnäytetyömme alkuperäinen ajatus oli haastatella myös vankeja, joiden koevapaus oli jostain syystä peruttu sekä niitä vankeja, jotka olivat kieltäytyneet valvotun koevapauden mahdollisuudesta. Päädyimme kuitenkin rajamaan aiheitamme, koska aineisto olisi muuten tullut niin suureksi ja laajaksi. On hyvä keskittyä työssään muutamiin asioihin perinpohjaisesti, eikä haalia ympärilleen monia sirpaleisia aiheita, joista on vaikea koota työlle yhtä punaista lankaa. Jatkotutkimusten kannalta olisikin mielenkiintoista, että joku pureutuisi myös koevapaudesta kieltäytyneisiin vankeihin sekä niihin joiden koevapaus on peruttu. Olisi hyvä saada viranomaistaholle tietoa syistä, mitkä näihin ratkaisuihin ovat johtaneet ja myös mahdollisia tukitoimia mitä viranomaispuoli voi vangille tarjota enemmän, että koevapaus saadaan suoritettua.

Seurantatutkimus haastateltavillemme olisi myös toinen mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe. Tätä aiheetta voisi lähteä tutkimaan siitä näkökulmasta, miten ajatukset valvotusta koevapaudesta ovat muutaman vuoden jälkeen muuttuneet ja kokivatko haastateltavat, että koevapaudesta olisi ollut apua siviilielämään valmistautumisessa. Meitä myös kiinnostaisi se, miten koevapaus kokemuksena on muuttanut heitä ja onko rikokseton elämä pystytty pitämään. Lisäksi tutkimusta voisi tehdä puhtaasti työntekijöiden näkökulmasta niin, että lähtisi kysymään heidän kokemuksiaan valvotun koevapauden käytännön järjestelyistä ja toimivuudesta.

9 LÄHTEET

Alasuutari, P. 1999. Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.

Bergman, E. 2010. Vapautumisen suunnittelu ja valmistelu. Portti vapauteen. Viitattu 12.9.2011. [Http://www.porttivapauteen.fi](http://www.porttivapauteen.fi), Tietoa, Tietopankki, Vapautumisen suunnittelu ja Valmistelu.

Blomster, P., Linderborg, H., Muiluvuori, M., Salo, I. & Tyni, S. 2010. Rikosseuraamuslaitos. Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja. Viitattu 19.09.2011. [Http://www.rikosseuraamus.fi](http://www.rikosseuraamus.fi), Ajankohtaista, Julkaisut, Monisteet ja raportit, Rikosseuraamuslaitoksen tilastollinen vuosikirja 2010.

Commission On English Prisons Today 2009. Do Better Do Less. The report of the Commission on English Prisons Today. Viitattu 28.9.2011. [Http://www.prisoncommission.org.uk/](http://www.prisoncommission.org.uk/), Do Better Do Less. The report of the Commission on English Prisons Today.

Empiirinen tutkimus. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 13.08.2011. [Https://koppa.jyu.fi/](https://koppa.jyu.fi/), Avoimet, Humanistinen tiedekunta, Menetelmäpolkuja humanisteille, Menetelmäpolu, Tutkimusstrategiat, empiirinen tutkimus

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Eskola, J. & Vastamäki, J. 2007. Teemahaastattelu: Opit ja Opetukset. Teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1, metodin valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Toim. J. Aaltola ja R. Valli. Juva: WS Bookwell OY.

Hakkarainen, S. & Kulpakko, E. 2010. "Niin mää sen ainakin koen, että sitä on niin alasajettu tässä." Kokemuksia organisaatiomuutoksesta Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen arviointikeskuksessa. Laurea-ammattikorkeakoulu Tikkurila. Viitattu 30.9.2011. [Http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2010121518273](http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2010121518273)

Hirsjärvi, S & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

- Hirsjärvi, S, Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita 15.p., uud.p. Helsinki:Tammi.
- Karonen, H. 2011. Laukaan vankilan rikosseuraamusesimies. Laukaan vankila. Haastattelu 17.8.2011.
- Karsikas, V. 2011. Valvottu koevapaus. PowerPoint-esitys. Sähköposti 29.9.2011. Alkuperäinen vastaanottaja Anne Peura. Tiedoksiantona Sanna Salopaju ja Minna Viitala.
- Keski-Suomen ympäristökeskus palkitsi Laukaan vankilan 2002. Valtion ympäristöhallinto. Viitattu 20.9.2011. [Http://www.ymparisto.fi](http://www.ymparisto.fi), Keski-Suomi, Ajankohtaista, Tiedotearkisto, Tiedotteet 2002, Keski-Suomen ympäristökeskus palkitsi Laukaan vankilan.
- Knuuti, U. & Vokt-Airaksinen, T. 2010. Ohjelmatyö rikosseuraamusalalla. Rikosseuraamuslaitos. Keskushallintoyksikkö. Viitattu 20.9.2011. [Http://www.rskk.fi/materiaalit](http://www.rskk.fi/materiaalit), Ohjelmatyö rikosseuraamusalalla.
- Knuuti, U. 2010. Muu sosiaalinen kuntoutus vankilassa. Portti vapauteen. Viitattu 17.8.2011. [Http://www.porttivapauteen.fi](http://www.porttivapauteen.fi), Tietoa, Tietopankki, Muu sosiaalinen kuntoutus vankilassa.
- Kostiainen, R. 2011. Kriminaalipolitiikan suuret muutokset. Haaste 1/2011. Viitattu 22.9.2011. [Http://www.haaste.om.fi](http://www.haaste.om.fi), Haasteen aihearkisto, Kriminaalipolitiikka, Kriminaalipolitiikan suuret muutokset.
- Koski, L & Miettinen, K. 2007. Vangit koulutuksessa. Selvitys vankien koulutukseen osallistumisesta, oppimisvalmiuksista ja -strategioista sekä opetuksen laadusta. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 3/2007. Vammalan kirjapaino Oy. [Http://www.oph.fi](http://www.oph.fi), Maksulliset julkaisut ja oppimateriaali, Verkojulkaisut, Esitteet, Vangit koulutuksessa.
- Laine, M. 2007. Kriminologia ja rankaisun sosiologia. Helsinki: Tietosanoma.
- Laine, M. 2010. Säröjä menestystarinassa. Haaste-lehti 1/2010. [Http://www.haaste.om.fi](http://www.haaste.om.fi), Haasteen aihearkisto, Kriminaalipolitiikka, Säröjä menestystarinassa.

Laukaan vankila.2011. Rikosseuraamuslaitos. Viitattu 19.9.2011.

[Http://www.rikosseuraamus.fi](http://www.rikosseuraamus.fi), Toimipaikat ja yhteystiedot, vankilat ja yhdyskuntaseuraamustoimistot, Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalue, Laukaan vankila.

Lempiäinen, E. 2011. Työhön kuntoutus vankilassa. Portti vapauteen. Viitattu 16.8.2011. [Http://www.porttivapauteen.fi](http://www.porttivapauteen.fi), Tietoa, Tietopankki, Työhön kuntoutus vankilassa.

Mitä kokonaiskuntoutus on? Laukaan vankilan materiaalipaketti. Sähköpostin liitetiedosto 29.9.2011. Tiedoksiäntona Anne Peuralta Sanna Salopaju ja Minna Viitala.

Mohell, U. & Pajuoja, J. 2006. Vankeuspaketti. Vankeinhoidon kokonaisuudistus käytännössä. Helsinki: Tietosanoma.

Mohell, U. 2010. Valvottu koevapaus. Portti Vapauteen. Viitattu 05.09.2011. [Http://www.porttivapauteen.fi](http://www.porttivapauteen.fi), Tietoa, Tietopankki, Valvottu koevapaus.

Motiuk, L. 2003. Rikollista käyttäytymistä selittävät teoriat. Teoksessa What Works – Mikä toimii vankeinhoidossa ja kriminaalihuollossa? Toim. R. Järvenpää & M. Kempas. Vantaa: Dark OY.

Move! Rikosseuraamuslaitos. Viitattu 29.9.2011.

<http://www.rikosseuraamus.fi/index.htm>, Täytäntöönpano, Toiminnot, Kuntouttava toiminta, Väkivaltarikoksista tuomittujen ohjelmatoiminta, Move!

Muu sosiaalinen kuntoutus. Rikosseuraamuslaitos. Viitattu 15.08.2011.

[Http://www.rikosseuraamus.fi](http://www.rikosseuraamus.fi), Täytäntöönpano, Toiminnot, Muu sosiaalinen kuntoutus.

Mäkipää, L. 2010. Valvotun koevapauden toimeenpano ja sovellettavuus. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 249. Helsinki: Hakapaino Oy. Viitattu 16.08.2011. [Http://www.optula.om.fi](http://www.optula.om.fi), Julkaisut, Kriminologisen tutkimusyksikön julkaisut, Valvotun koevapauden toimeenpano ja sovellettavuus.

Nikander, P. 2010. Laadullisten aineistojen litterointi, kääntäminen ja validiteetti. Teoksessa Haastattelun analyysi. Toim. Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. 2010. Tampere: Vastapaino, 433.

Peura, A. 2011a. Laukaan vankilan Sosiaalityöntekijä. Laukaan vankila. Haastattelu 17.08.2011.

Peura, A. 2011b. Laukaan vankilan Sosiaalityöntekijä. Laukaan vankila. Sähköposti 27.6.2011 & 28.9.2011. Viitattu 28.9.2011.

Remes, I. 2010. "Näkymättömät muurit". Vangin kokemuksia valvotusta koevapaudesta elämänhallinnan viitekehyyksessä. Sosiaalityön pro gradu-tutkielma. Tampereen yliopisto, Sosiaalityön tutkimuksen laitos, Sosiaalityö. Viitattu 15.4.2011. [Http://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-20983](http://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-20983).

Rikoksista rangaistujen tuen tarve 2006. Suositukset yhteistoiminnalle. Vankien jälkityöryhmän raportti. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:6. Oikeusministeriö. Suomen kuntaliitto. Helsinki: Yliopistopaino. Viitattu 15.08.2011. [Http://www.stm.fi/etusivu](http://www.stm.fi/etusivu), Julkaisut, Julkaisut aiheittain, Hyvinvointi, 2006, 15.3.2006 Rikoksista rangaistujen tarve, Koko julkaisu.

Rikosseuraamusalan vuosikertomus 2006a. Rikosseuraamuslaitos. Viitattu 12.9.2011. [Http://www.rikosseuraamus.fi](http://www.rikosseuraamus.fi), Ajankohtaista, Julkaisut, Vuosikertomus, Rikosseuraamusalan vuosikertomus 2006.

Rikosseuraamusalan vuosikertomus 2006b: Vankeinhoidon uudistus oli mittava haaste 2007. Rikosseuraamuslaitos. Viitattu. 18.8.2011. [Http://www.rikosseuraamus.fi](http://www.rikosseuraamus.fi), Ajankohtaista, Tiedotteet, Tiedotteet 2007, Rikosseuraamusalan vuosikertomus 2006: Vankeinhoidon uudistus oli mittava haaste.

Rikollisuustilanne 2009. Julkaistu 22.10.2010. Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Viitattu 27.9.2011. [Http://www.optula.om.fi](http://www.optula.om.fi), Julkaisut, Kriminologisen tutkimusyksikön julkaisut, Rikollisuustilanne 2009, Mediatiedote.

Rikosseuraamuslaitoksen tilastot 2011. Rikosseuraamuslaitos. Sähköpostiviesti 29.9.2011. Alkuperäinen vastaanottaja Tuula Tarvainen. Tiedoksiäntona Anne Peuran kautta Sanna Salopaju ja Minna Viitala

Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. 2005. Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Haastattelu tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Toim. Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. Tampere: Vastapaino.

Ruusuvuori, J. 2010. Litteroijan muistilista. Teoksessa Haastattelun analyysi. Toim. Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. 2010. Tampe-re:Vastapaino.

Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. 2010. Haastattelun analyysi. Toim. Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. 2010. Tampe-re:Vastapaino.

Salonen, E. & Silvennoinen, T. 2009. Vankien kokemuksia valvotusta koeva-paudesta Vanajan vankilassa. Opinnäytetyö. Laurea-ammattikorkeakoulu, Tikkurila-instituutti, Rikosseuraamusalan koulutusohjelma. Viitattu 15.4.2011. [Http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-200902031330](http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-200902031330).

Sähköinen valvonta 2007. Työryhmämietintö 2007:17. Oikeusministeriö. Hel-sinki. [Http://www.optula.om.fi](http://www.optula.om.fi), Haku, Sähköinen valvonta, 2007:17 Sähköinen valvonta.

Tamminen, E. 2010. Päätteet, mielenterveys ja vankeus. Portti vapauteen. Viitattu 22.9.2011. www.porttivapauteen.fi, Tietoa, Tietopankki, Päätteet, Mielenterveys ja vankeus.

Taruvuori, K. 2011. Vankilaan tulo. Portti Vapauteen. Viitattu 12.9.2011. www.porttivapauteen.fi, Tietoa, Tietopankki, Vankilaan tulo.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jy-väskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jy-väskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Tuokkola, K. 2009. Jyväällä-hankkeen ulkoinen arviointi. Loppuraportti. Sosi-aalikehitys Oy. Viitattu 22.9.2011. [Http://www.krits.fi](http://www.krits.fi), Järjestötyö, Projektit, Päätyneet hankkeet, Jyväällä, Jyväällä-hankeen arvioinnin loppuraportti.

Valvontarangaistus tulee - oletko valmis. 27.4.2011. Portti vapauteen. Viitattu 27.9.2011. [Http://www.porttivapauteen.fi](http://www.porttivapauteen.fi), Vapautuvat, Ajankohtaista, Valvon-tarangaistus tulee – oletko valmis.

Vankeinhoitolaitos ja rikosseuraamuslaitos historiaan-rikosseuraamuslaitos on rikosseuraamusalan uusi viranomaisena 2009. Rikosseuraamusvirasto tiedottaa 30.12.2009. Rikosseuraamuslaitos. Viitattu 19.08.2011.

[Http://www.rikosseuraamus.fi](http://www.rikosseuraamus.fi), Ajankohtaista, Tiedotteet, Vankeinhoitolaitos ja rikosseuraamuslaitos historiaan-rikosseuraamuslaitos on rikosseuraamusalan uusi viranomaisena.

Vangin perhe tärkeä uusintarikollisuuden vähentämisessä 2004. Rikosseuraamuslaitos. Viitattu 25.9.2011. [Http://www.rikosseuraamus.fi](http://www.rikosseuraamus.fi), Ajankohtaista, Tiedotteet, Tiedotteet 2004, Vangin perhe tärkeä uusintarikollisuuden vähentämisessä.

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

Virtanen, P. 2011. Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen arviointikeskus. Vanki-infopäivä 5.4.2011. Arviointikeskuksen toiminta- yksilöllinen arviointi, rangaistusajan suunnitelma ja tarkoituksenmukainen laitossijoitus. Viitattu 12.9.2011.

[Http://www.kiipula.fi/easydata/customers/kiipula/files/kehityshankkeet/teke_malla_oppii/piia_virtanen_lsra_arke_vanki-infopaivan_esitys.pdf](http://www.kiipula.fi/easydata/customers/kiipula/files/kehityshankkeet/teke_malla_oppii/piia_virtanen_lsra_arke_vanki-infopaivan_esitys.pdf).

Vähäkös, R. 2008. Valvottu koevapaus miesvankien kokemana. Opinnäytetyö. Laurea-ammattikorkeakoulu, Vantaa-instituutti, Terveystieteiden Yamk-koulutusohjelma. Viitattu 15.4.2011.

[Http://www.rskk.fi/kirjasto/elektroninen_aineisto/2009/ritva_vahakoski.pdf](http://www.rskk.fi/kirjasto/elektroninen_aineisto/2009/ritva_vahakoski.pdf)

Willberg, E.2009. Laadullisen aineiston luotettavuus. Jyväskylän yliopisto; Kasvatustieteidenlaitos/Erityispedagogiikan yksikkö. [Https://www.jyu.fi](https://www.jyu.fi), Kasvatustieteiden tiedekunta, Laitokset ja yksiköt, Erityispedagogiikka, Opiskelu, Ohjeita opiskeluun, Proseminaari, Hae, Laadullisen aineiston luotettavuus

L 8.4.2011/330 Laki valvontarangaistuksesta. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 18.08.2011. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), Lainsäädäntö, Ajantasainen lainsäädäntö, 2011, 8.4.2011/330.

L 23.9.2005/767 Vankeuslaki. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 18.08.2011. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), Lainsäädäntö, Ajantasainen lainsäädäntö, 2005, 23.9.2005/767.

L 19.12.1889/39 Rikoslaki. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 18.08.2011. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), Lainsäädäntö, Ajantasainen lainsäädäntö, 1889, 19.12.1889/39.

6/011/2008. Valvotun koevapauden toimeenpano 2008. Rikosseuraamusviraston menettelyohje Nro. 6/011/2008. Rikosseuraamuslaitos. Viitattu 18.08.2011. [Http://www.rikosseuraamus.fi](http://www.rikosseuraamus.fi), Säännökset, Määräykset ja ohjeet, Valvotun koevapauden toimeenpano (6/011/2008).

LIITTEET

Liite 1.

RANGAISTUSAJAN SUUNNITELMA

Sukunimi, etunimet

Henkilötunnus

Kotikunta

Vankinumero

Rangaistuslaitoskertaisuus

Rangaistuksen pituus

Rangaistuksen alkamisaika

Suunnitelma perustuu

Kirjallinen materiaali

Rikoksetonta elämäntapaa tukevat tavoitteet ja toteutuminen

Toimintakyky

Uusimisriskitekijät

Vahvuudet

Vangin mielipide

Tavoitteiden mukainen toiminta vankilassa

Taloudellinen tilanne, asuminen ja arkipäivän toiminnot

Suunniteltu toiminta
Koulutus ja työllisyys

Suunniteltu toiminta

Sosiaaliset sidokset ja elämäntapa

Suunniteltu toiminta

Toteutunut toiminta

Alkoholi ja huumeaineet

Suunniteltu toiminta

Ajattelu, käyttäytyminen ja asenteet

Suunniteltu toiminta

Muuta

Suunniteltu toiminta

Laitossijoitukset

Suunniteltu toiminta

Tavoitteiden mukainen ulkopuolinen toiminta

Poistumisluvat

Suunniteltu toiminta

Valvottu koevapaus

Suunniteltu toiminta

Ehdonalainen vapautuminen: _____

Sijoitusvankila: _____

*Arviointikeskus
arviointikeskus*

Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen ar-

Paikka ja aika _____

**Arviointikeskuksen
johtaja**

Paikka ja aika _____

Erikoissuunnittelija

Paikka ja aika

Vangin allekirjoitus

Liite 2

VALVOTUN KOEVAPAUDEN TOIMEENPANOSUUNNITELMA

Sukunimi, etunimet

Henkilötunnus

Kotikunta

Vankinumero

Rangaistuksen pituus

Rangaistuksen alkamisaika

Vapautumisaika

**Koevapaus alkaa (päivä ja kellonaika)
kellonaika)**

Koevapaus päättyy (päivä ja

Asuinosoite koevapauden aikana

Toimintapaikan osoite koevapauden aikana

Toimintavelvoitteen sisältö

Toiminta-aika ja matka-ajat

Ohjeet liikkumiselle toiminta-aikana

Ohjeet liikkumiselle vapaa-aikana

Yhteyshenkilö työ- tai toimintapaikalla

Vankilan yhteydenpito yhteyshenkilöön ja vankiin

Valvontatapa

Vastuuhenkilö vankilassa

Taloudellinen toimeentulo

Vastuu asumis-, ruoka- ja muista kustannuksista

Menettely äkillisissä sairaustapauksissa ja lupaehtojen poikkeustilanteissa

Arviointikeskus

Allekirjoitukset

Liite 3

VAPAUTTAMISSUUNNITELMA

Sukunimi, etunimet Henkilötunnus

Kotikunta Vapautumisaika

Osoite vapautuessa

Ammatti

Arvio vangin tilanteesta

Asunto tiedossa
Perustoimeentulo järjestyk-
sessä

Työpaikka tiedossa
Koulutuspaikka tiedossa
Päihdehuolto järjestetty

Valvonta

Tarve järjestää asunto
Tarve järjestää toimeentulo

Velkaselvittelyn tarve
Työhallinnon palvelutarve
Tarve järjestää koulutusta
Tarve järjestää päihdehuol-
to

Perhetuen tarve
Työ- ja toimintakyvyn ar-
vioinnin tarve
Muu tarve

Suunnitellut toimenpiteet ja vapautumisen valmistelu

Asuminen

Toimeentulo

Koulutus ja työllisyys

Sosiaaliset sidokset

Päihdekuntoutus

Muu kuntoutus

Valvonta

Muuta

Paikka ja aika _____

**Vapauttamisen valmistelusta
vastaava virkamies** _____

Paikka ja aika _____

Vapautuvan allekirjoitus _____

Paikka ja aika

Paikka ja aika

Sitoudun olemaan käyttämättä päihdyttäviä aineita ja rikoslaissa tarkoitettuja dopingaineita sekä päihteettömyyden valvontaan.

Sitoudun noudattamaan yhteydenpitovelvoitetta ja muita laitoksen ulkopuolella liikumiseen ja toimintaan osallistumiseen liittyviä ehtoja.

Paikka ja aika

Koevapaus voidaan peruuttaa, mikäli vanki ei noudata hänelle annettuja ohjeita.

Liite 4

HAASTATTELULOMAKE

Haastattelulomake
17.8.2011

Ikä
Tuomion pituus
Koevapauden kesto
Kertalaisuus
Perhesuhteet

10 Teema 1. Koevapauden suunnittelu ja valmistelu

1. Saitteko tietoa koevapaudesta jo Rangaistusajan suunnitelman (RANSU) tekemisen yhteydessä?

2. Mistä muualta saitte tietoa valvotusta koevapaudesta?

3. Oletko mielestäsi saanut olla tarpeeksi mukana valvotun koevapauden suunnittelussa?

4. Mihin asioihin koevapauden valmistelussa kiinnitettiin huomiota ja mihin olisi voinut kiinnittää enemmän/vähemmän huomiota?

5. Mitä tietoa olisi hyvä ollut saada enemmän?

11 Teema2. Koevapaus

6. Miten koevapauden siirtyminen sujui mielestäsi?

7. Saitko tarvitsemaasi tukea siirtymisessä (keneltä)? Millaista lisätukea olisit kaivannut?

8. Olisitko kaivannut yhteydenpitoa vankilan henkilökunnalta valvotun koevapauden aikana enemmän/vähemmän?

9. Mihin tukitoimiin/edellytyksiin sitoutuminen oli helppoa ja mihin vaikeaa?

10. Olivatko suunnitellut tukitoimet tarpeellisia?

11. Miten perhe mielestäsi koki valvotun koevapauden?

12. Onko sosiaalisissa suhteissa tapahtunut muutoksia valvotun koevapauden aikana?

12 Teema 3. Koevapaudesta vapautuminen

13. Miltä koevapauden kesto mielestäsi tuntui?

14. Saitko riittävästi tukea vapauteen siirtymisessä?

15. Oliko koevapauden tukitoimista hyötyä siirryttäessä elämiseen vapaudessa?

16. Jatkuivatko tukitoimet vapaudessa? miten olisit toivonut tukitoimien jatkuvan? (koevapaus päättynyt)

17. Toivoisitko tukea myös vapaudessa, millaista ja mistä? (koevapaudessa)

18. Miten koevapautta voisi kehittää? Mikä toimi mikä ei?

19. Ajatuksia tulevaisuudesta?

20. Vapaa sana